
Rok Kralj

KAKO DELITI DOBRINE

Kamnik, januar 2009

naslov dela: *Kako deliti dobrine*
avtor: *Rok Kralj*
lektor: *Goran Peršin*
oblikovanje in tisk: *Oblikovalnica Sokler*
založba: *samozaložba*

CIP - Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

330:17

KRALJ, Rok

Kako deliti dobrine / Rok Kralj. - Kamnik : samozal., 2009

ISBN 978-961-91995-1-0

243357440

prijatelju Goranu

KAZALO

Predgovor	7
I. KRIZA	9
Odločitev	10
Korak naprej	11
II. MIR IN DOBRO	13
Onkraj ideologij	15
3E – blaginja, ravnesje in pravičnost	16
Mir in dobro	17
III. KAKO DELITI DOBRINE	19
Medsebojna delitev na globalni ravni	21
Agencija OZN za medsebojno delitev dobrin	22
Skupne dobrine človeštva – nova kategorija lastnine	23
1. Globalni sklad skupnih dobrin	26
Delovanje sklada skupnih dobrin v praksi	27
UNCU – nova obračunska denarna enota	28
Primer menjave po načelu ‘dobrina za dobrino’	30
Nekaj vprašanj glede medsebojne delitve na globalni ravni	32
2. Oblikovanje in upravljanje intervencijskih skladov	35
3. Določanje priporočljivega obsega izrabe skupnih dobrin	35
Medsebojna delitev dobrin na državni ravni	38
1. Spremljanje stanja skupnih dobrin v državi	38
2. Podeljevanje pravice do uporabe skupnih dobrin	39
3. Koordinacija medsebojne delitve skupnih dobrin	39

IV. DRUGE OBLIKE MEDSEBOJNE DELITVE	42
Univerzalni temeljni dohodek	43
Bruto nacionalna sreča	45
Delitev storitev	48
Skupna uporaba nekaterih dobrin	49
Sobivanje	49
Kooperative – alternativne družbene skupnosti	50
Lokalni menjalni trgovski sistem	54
Medsebojna delitev »nevidnih« dobrin	54
Demokratsko podjetje	56
Dobrodelno delničarstvo	59
 V. DRUGAČNE VREDNOTE, DRUGAČEN SVET	61
Spremembe vrednot	62
I have a dream	66
Zmernost in pravičnost	68
Pot k miru	71
Malo, a dobro	72
Prostovoljna omejitev	73
Dajem, torej sem	75
 Zaključek	77
Viri in literatura	78

Predgovor

Živimo v času izjemnih sprememb, v času velike prelomnice v zgodovini človeštva. Staro razpada, novo se šele poraja. Vsak dan opazamo, kako ustanove, ki jih že dolgo poznamo, propadajo pred našimi očmi. Medtem, ko je človeštvo naredilo izjemen razvojni korak, predvsem v smislu vse večje medsebojne povezanosti, razumevanja in odgovornosti do drugega ter do okolja (k čemur so izdatno pripomogle dobre komunikacijsko-informacijske povezave), se »stare« politične in ekonomske strukture še vedno odzivajo na star način.

Še naprej »igrajo igro preteklosti«: tekmujejo za prevlado, bogastvo in dobrine; skrbijo predvsem za lastne interese in sledijo ideologijam ter preživetim -izmom (kapitalizem, socializem, neoliberalizem, itd.) preteklosti, ki so pomembno oblikovali misel, medsebojne odnose in ravnanje človeštva v preteklosti. Tega človeštva zdaj ni več. Zdajšnje človeštvo zahteva nov pristop, nove oblike organiziranosti, nove voditelje in nove ustanove, ki se bodo sposobne odzivati na potrebe ljudi in izzive okolja v novem tisočletju.

Preobrazba, ki jo moramo storiti, se mora začeti na ravni naših medsebojnih odnosov. Namesto pohlepa, sebičnosti in tekmovanja, morajo naši odnosi temeljiti na **sodelovanju** (ne samo na ravni besed), **solidarnosti** in **medsebojni delitvi dobrin**. Slednja je še posebej pomembna, saj planet in z njim človeštvo barbarskega boja za planetarne dobrine (tako bi lahko opisali današnjo ekonomijo) ne bosta več dolgo zdržala.

Vnaprej je potrebno poudariti, da medsebojna delitev ne pomeni »gradnje« nekakšne nove ekonomske ideologije, temveč gre prej za okvir, znotraj katerega imamo veliko prostora za raznovrstne pristope in organizacijske oblike, tako kot je raznoliko tudi današnje človeštvo. Človeštvo je od ideologij in -izmov preteklosti preprosto preutrujeno in okolje povsem izčrpano. Zdaj je čas za resnične spremembe, za izpolnitev ciljev, ki jih nedvomno želi doseči velika večina človeštva, ti pa so: **blaginja, mir in primerno okolje za bivanje**.

Medsebojna delitev je pot do izpolnitve teh ciljev; predstavlja širok okvir raznolikih pristopov, kako dobrine, ki nam jih naš planet v izobilju

ponuja, kolikor toliko pravično razporediti med vse ljudi na planetu, ob tem, da s temi dobrinami ravnamo odgovorno, v dobro planeta in prihodnjih generacij.

Pričujoča knjiga predstavlja razmislek o nekaterih praktičnih rešitvah v okviru medsebojne delitve ter o drugačnem pogledu na naše medsebojne odnose, predvsem ekonomske.

Nekateri odlomki so že bili objavljeni v različnih medijih, a so sestavljeni v novo celoto in zato včasih malce nepovezani.

I.

KRIZA

Beseda kriza ima zanimiv izvor, izhaja iz grškega samostalnika *krisis* (izbira, odločitev, razsodba), le-ta pa iz grškega glagola *krinein*, ki pomeni **odločiti se**.¹ Beseda označuje točko preobrata, bodisi pri odločanju in argumentiranju bodisi pri bolezni; torej kot »odločilni trenutek ali stanje«. Danes govorimo o krizi bolj v pomenu stiske, nevarnosti, gospodarskih ali političnih težav in podobnega, pozabljamo pa na izvorni pomen besede, to je – **odločiti se**.

Človeška zgodovina je zgodovina večjih ali manjših kriz – prelomnih obdobj, ki so zahtevale od takratnih ljudi, da so sprejeli kritične odločitve. Nasploh za krizo lahko rečemo, da je to čas, ko stari sistem, stara ureditev (politična, ekonomska in družbena) postaja neustrezna, hkrati pa se pojavljajo zametki novega; nove ureditve, novih odnosov, novih idej.

Ob krizah se del ljudi vztrajno oklepa starega, to so predvsem tisti, ki jim obstoječa ureditev prinaša največje koristi – v obliki bogastva, moči, položaja ali različnih privilegijev. Želijo ohraniti (konzervirati) stanje kakršno je (status quo). Na drugi strani so redki znanilci novega, ki pa so pogosto proglašeni za sanjače, utopiste ali čudake.

Čas, v katerem živimo, je čas ene največjih kriz v celotni zgodovini človeštva. Današnja kriza je prvič zares globalna, na kocki je dobesedno prihodnost človeštva in planeta Zemlja. Kriza je dandanes vsesplošna, saj ni področja človeške družbe in kraja na planetu, ki bi bil izvzet. Danes lahko govorimo o okoljski, ekonomski, politični in socialni krizi, v resnici pa so vse te krize samo različna imena splošne krize človeštva. A vrnimo se k besedi kriza, ki v sami osnovi pomeni **odločiti se** oziroma **čas odločitve**.

Odločitev

Odločitev je dejansko možna samo med dvema alternativama – med starim in novim. Staro poznamo: neusmiljena tekma za bogastvo, dobrine, moč in prestiž; nezmerna in neodgovorna raba zemeljskih virov; želja po prevladi in občutek superiornosti; vsiljevanje lastnega načina življenja drugim in še kaj. Ekonomska in politična ureditev, medsebojni oziroma družbeni odnosi – vse deluje po teh principih. Vse naštetu je preživeto, neustrezno in ne ustreza stopnji, ki jo je človeška družba dosegla, ne glede na razlike med deli sveta, ki so samo na videz velike.

Kaj pa novo, novi principi? Sodelovanje, solidarnost in medsebojna delitev nam niso neznani; ves čas so prisotni, nekje na obrobju družbe, v manjših skupnostih in v družinah. Čas je, da jih »postavimo« v samo središče dogajanja. Te principe moramo uvesti na vsa družbena področja, predvsem na področje politike in ekonomije; na teh principih moramo utemeljiti vse naše ustanove in družbeno ureditev; na teh principih morajo temeljiti medsebojni odnosi v sleherni družbeni skupnosti – lokalni, državni, regionalni in globalni.

Resnične spremembe so mogoče samo v spremembi našega pogleda na svet, ta pa izhaja iz razumevanja, ki vse bolj raste med prebivalci planeta, da:

- je človeška družina ena, a raznolika,
- planetarne dobrine (v pravičnem deležu) pripadajo vsem,
- je odgovornost za planet skupna.

Rekli smo že, da kriza pomeni odločiti se. Zdaj smo v času, ko se je potrebno odločiti. Prava odločitev je samo ena. Odločitev za novo, odločitev za medsebojno delitev.

Kako se bomo torej odločili?

Korak naprej

Gosto naseljen in tesno povezan svet 21. stoletja ter relativno omejeni naravni viri ne »podpirajo« tekme za dobrine, ki je prevladovala v celotni znani zgodovini človeške civilizacije. Večina vojn je in še izhaja iz tekmovanja za dobrine – za ozemlja in naravne vire.

V zdajšnjem svetu nadaljevanje te tekme oziroma vojne, naj gre za ekonomsko ali vojaško, lahko povzroči razpad človeške družbe in kaos nepredstavljenih razsežnosti. Starim problemom so se pridružili še novi: globalno segrevanje okolja ter onesnaženje zemlje in vode. Ti problemi še potencirajo že tako velike težave človeštva: lakoto, revščino, socialne napetosti, bolezni itd. Edina prava alternativa destruktivni globalni vojni za dobrine je njihova medsebojna delitev, ki je ne moremo uresničiti brez resničnega sodelovanja in solidarnosti.

Al Gore prejema Nobelovo nagrado za mir, 2007

Zemlja je naš edini dom. In ta je v nevarnosti. V nevarnosti je naša zmožnost živeti na planetu Zemlja – imeti prihodnost kot civilizacija. Mislim, da gre za moralno vprašanje.

Resnica o podnebnih spremembah je neprijetna, kar pomeni, da bomo morali spremeniti naš način življenja.

Zgrabiti moramo priložnost, da smo v tej krizi tesno povezani med seboj, zato lahko sprostimo našo kreativnost, inovativnost in inspiracijo, ki so prav tako del naše človeške dediščine kot sta naša nagnjenost k pohlepu in malenkostnosti. Izbira je naša. Odgovornost je naša. Prihodnost je naša.²

Al Gore

Vzorci ravnanja iz preteklosti resnično ne ustrezajo več človeški družbi 21. stoletja. Od tod toliko problemov in tako velika politična neučinkovitost. Neprestana in divja gospodarska rast, konkurenčnost (tekmovalnost), nestabilni trgi, kot osrednji element družbene pozornosti, preprosto ne morejo rešiti nakopičenih težav, kvečjemu so vzroki zanje.

Naša polna pozornost se mora usmeriti na ljudi in njihove potrebe ter na kvaliteto okolja, v katerem bivamo. Ne moremo preživeti brez **hrane** in **vode**, brez **oblačil** in primernega **bivališča**, v današnjem kompleksnem okolju pa tudi ne brez osnovnega **zdravstvenega varstva** in osnovnega **izobraževanja**.

Otroci v slumu Kibera

Slumi

Slumi oziroma favele so revna predmestja velikanskih mest modernega sveta. Po nekaterih podatkih naj bi v teh krajih živila že približno milijarda ljudi. V slumih ni urejene kanalizacije, oskrbe s pitno vodo in druge infrastrukture. Zato tam vladajo revščina, bolezni in kriminal.

Brez možnosti, da lahko zadovoljujemo te osnovne potrebe, ne moremo (pre)živeti kot človeška bitja in ne moremo izraziti svojih potencialov. Brez dobrin ni mogoče zadovoljiti osnovnih človeških potreb in današnji problem sploh ni pomanjkanje le-teh, temveč njihova neustrezna in nepravična porazdelitev. Pravičnejša porazdelitev svetovnih dobrin je zato ključ za blaginjo človeštva, ta pa je ključ za mir, ki odpira vrata prihodnosti. Samo z medsebojno delitvijo bomo naredili korak naprej. Stopicanje na mestu namreč ne pomeni, da se nikamor ne premaknemo, temveč da nazadujemo.

Naredimo torej korak naprej.

II.

MIR IN DOBRO

Ko govorimo o delitvi dobrin – ta pa je v sodobnem svetu življenjskega pomena za prihodnost človeštva – ne moremo in ne smemo mimo najpomembnejše organizacije, ki bo morala v prihodnosti odigrati najpomembnejšo vlogo na tem in na mnogih drugih področjih, Organizacije združenih narodov (OZN).

Kmalu po grozljivi izkušnji II. svetovne vojne, 24. oktobra 1945, je začela veljati **Ustanovna listina Združenih narodov**, dokument brez primere v človeški zgodovini. Ta dokument je postavil temelje resničnemu mednarodnemu sodelovanju, ki je edino pravo jamstvo za mir v svetu. Zato je 24. oktober **praznik Združenih narodov** in s tem praznik človeštva.

Praznuje se od leta 1948, ko je bil sprejet še en izjemen dokument – **Splošna deklaracija človekovih pravic**, nekakšna »sveta knjiga« vsega človeštva. V njej so zapisani najvišji etični standardi človekovega ravnanja. Ne posamezne religije, politične usmeritve ali posamezne »civilizacije«, temveč človeštva kot celote.

A vsaka deklaracija je le toliko »močna«, kolikor veljave ji podelimo. Danes človekovim pravicam, zapisanim v Deklaraciji, namenjamo le malo pozornosti, več nam očitno pomenijo lastni, sebični interesi: posameznika, posameznega naroda, religije, stranke itd.

Radikalni premik, ki ga moramo zdaj narediti, je premik v našem mišljenju in naših prioritetah. Da smo najprej pripadniki človeštva in šele potem pripadniki narodov, religij, strank itd. Torej morajo biti tudi naše prioritete (prednostne naloge) usmerjene k interesom celotne človeške skupnosti. Te pa so: zadovoljevanje osnovnih potreb vseh ljudi na planetu, bivanje v varnem in mirnem družbenem ter zdravem naravnem okolju – čemur s skupno besedo lahko rečemo blaginja človeštva.

A naše drugačno mišljenje je nič-vredno, če mu ne sledijo dejanja. Ob prelomu tisočletja (milenija) so si naši voditelji zadali konkretne cilje do konkretnega datuma (2015), v obliki **Milenijskih razvojnih ciljev**. Ti izvirajo iz že omenjenih temeljnih dokumentov ZN in so povsem uresničljivi, kot je na primer prepoloviti število podhranjenih ljudi, ki jih je danes [2009] v svetu še vedno 852 milijona.

Vendar niso dovolj samo delne rešitve, »ciljati« moramo višje, k popolni odpravi skrajne revščine, lakote, ozdravljivih bolezni ter k trajnostnemu razvoju celotnega planeta – in le iz vsega tega lahko sledi resničen in trajen mir. Za to pa moramo temeljito spremeniti naš popolnoma neustrezen globalni ekonomski sistem, ki temelji na pohlepu, sebičnosti, tekmovalnosti, na korupciji in špekulacijah. Le s solidarnostjo, sodelovanjem in medsebojno delitvijo dobrin bomo dosegli vzvišene ideale, ki izhajajo iz »rojstva« Združenih narodov oziroma njene ustanovne listine.

MI, LJUDSTVA ZDRUŽENIH NARODOV, KI SMO ODLOČENI, da obvarujemo bodoče rodove pred strahotami vojne, ki je dvakrat v življenju našega rodu prizadejala človeštvu nepopisno trpljenje, in da znova potrdimo vero v temeljne človekove pravice, v dostojanstvo in vrednost človeške osebnosti, v enakopravnost moških in žensk, kakor tudi v enakopravnost narodov, velikih in malih, in da ustvarimo pogoje, v katerih bosta lahko obveljali pravičnost in spoštovanje obveznosti, izvirajočih iz pogodb in iz drugih virov mednarodnega prava, in da pripomoremo k socialnemu napredku in k boljšim življenjskim pogojem v večji svobodi.

Iz ustanovne listine Združenih narodov

Potem bomo spoznali »resnično dušo Združenih narodov«, kot jo je poimenoval Federico Mayor Zaragoza, bivši generalni direktor UNESCO. Združeni narodi so naša organizacija in imajo tako moč, kakršno ji bomo sami podelili.

Onkraj ideologij

A še preden začnemo razmišljati o praktičnih rešitvah, ki bodo temeljile na medsebojni delitvi, se moramo »povzpeti« nad ozko ideološko razmišljanje, ki je pomembno oblikovalo zadnjih nekaj stoletij človeškega razvoja. Predvsem moramo stopiti onkraj ideologij oziroma -izmov; kapitalizma, neoliberalizma, socializma itd.

Da lahko preprosto ukinemo kapitalizem, je naivno razmišljanje in še bolj, da lahko preprosto uvedemo socializem. Kapitalizem in socializem sta dve strani istega kovanca. Če je kapitalizem v svoji osnovi svobodna gospodarska pobuda ljudi, potem je socializem njegova »uzda«. Kapitalizem in socializem lahko obstajata samo skupaj, vsakič, ko kateri izmed njiju začne prevladovati, imamo hude težave. Mnogo pomembnejši od ideoloških vprašanj so **naši skupni cilji**, ki jih moramo kot človeštvo doseči: zadovoljevanje osnovnih potreb vseh ljudi na planetu, ohranitev okolja in miru – skratka doseči moramo blaginjo človeštva. Zato ne potrebujemo nobene ideologije temveč pragmatično družbeno-ekonomsko politiko, ki temelji na:

- globalni medsebojni delitvi ključnih dobrin človeštva, ki je podlaga za zadovoljevanja osnovnih potreb vseh ljudi na planetu;
- nadzoru in regulaciji finančnih in ekonomskih tokov ter ustanov;
- pravični trgovini s poudarkom na lokalni samooskrbi (brez subvencij, visokih zaščitnih carin ...);
- podjetjih, v katerih so poleg zasebnih in državnih, zastopani tudi interesi delavcev, okoljskih in drugih nevladnih organizacij itd.

Naj bodo ti ukrepi »kapitalistični« ali »socialistični« je povsem nepomembno, zanima nas doseganje naših skupnih ciljev oziroma interesov celotnega človeštva, za kar potrebujemo celostni pristop.

3E – blaginja, ravnovesje in pravičnost

Imamo pravo armado strokovnjakov za ekonomijo, ekologijo in etiko. Prvi so do skrajnosti razvili gospodarsko učinkovitost, pospešili materialni razvoj družbe in strahovito povečali družbeno bogastvo; drugi si na vse pretege prizadevajo za zaščito okolja; tretji veliko razmišljajo o pravičnejši družbi. Zakaj imamo kljub številnim strokovnjakom tako kaotične razmere tako na ekonomskem, ekološkem kot tudi družbenem področju. Probleme imamo, ker večina teh strokovnjakov dela vsak na svojem »vrtičku«, delajo drug mimo drugega in se večinoma ne mešajo v zadeve drugih.

James Lovelock, leta 2005, v ozadju boginja Gaja
– grška boginja Zemlje.

Večina nas Zemlje ne zaznava samo kot krogle iz kamena, s tanko plastjo ozračja, oceani in življenjem na svojem površju. Čutimo, da sodimo semkaj, da je ta planet zares naš dom. Daleč nazaj so Stari Grki že razmišljali na takšen način in Zemlji dali ime Gaja.³

Na vse vrste žive materije na Zemlji, od kita do virusa, od hrasta do alge lahko gledamo kot na sestavne dele enega bitja, sposobnega vzdrževati Zemljino atmosfero v pogojih, ki zadovoljuje vse njihove potrebe in jih oskrbuje z vsem potrebnim in z močjo, ki daleč presega vsoto njenih sestavnih delov⁴

Če želimo ustvariti pravičnejšo družbo, kjer bodo ljudje lahko zadovoljevali svoje potrebe oziroma živeli v blaginji in v primernem okolju, potem morajo področja, ki se vsa začenejo s črko »e« – ekonomija, ekologija in etika – delovati kot celota, kar tudi so. Še vedno bomo potrebovali ekonomiste, a ti morajo svoja dejanja vedno presojati v luči ekologije in etike oziroma primerne okolja in pravične družbe. Sodobni ekonomist mora biti ekološko in etično ozaveščen, hkrati pa mora tesno sodelovati s strokovnjaki na teh področjih.

Družbena pravičnost (etika), skrb za ravnovesje med potrebami ljudi in zmožnostmi planetarnega okolja (ekologija) ter skrbno upravljanje z viri in dobrinami, ki omogoča zadovoljevanje osnovnih potreb vseh ljudi in blaginjo človeštva (ekonomija) so zato nedeljiva celota, ki jo lahko poimenujemo kar **3E** (iz njihovih začetnic).

Družbena pravičnost, okoljsko ravnovesje in blaginja človeštva so elementi, ki jih moramo upoštevati pri sleherni naši politični, ekonomski ali kakršnikoli drugi odločitvi. Vsa tri področja skupaj pa se zrcalijo v medsebojni delitvi, kot temeljnemu principu novih družbenih odnosov. Le tako lahko dosežemo "mir in dobro", ki nam ju je v svojem zadnjem sporočilu zapustil naš pokojni predsednik dr. Janez Drnovšek.

Mir in dobro

Dr. Janez Drnovšek je imel kar nekaj lastnosti, ki so ga ločevale od ostale politične večine. Čeprav je bil dolga leta predsednik stranke, pa vseeno ni bil nikoli zares strankarski človek, torej goreč zastopnik neke interesne skupine ali ideologije.

Mnogi tudi pravijo, da je bil pragmatičen, kar pomeni, da je bilo zanj »merilo resnice njena praktična vrednost«, predvsem v smislu opravljanja javnih ali državnih poslov »v splošno korist in blaginjo«.⁵

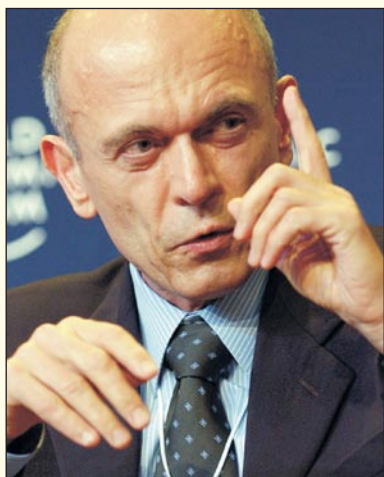
S tem pa se je približal idealu politike, ki jo je že pred več kot 2300 leti opisal starogrški filozof Platon. V svojem delu Politik⁶ je namreč zapisal, da je politika »veščina skrbi za skupino« in v širšem smislu »veščina skrbi za celotno človeško skupnost«. Politik (*politikós*) pa je »človek, ki ima posebno strokovno vedenje o tem, kako je treba pravično in dobro voditi javne, skupne zadeve v polisu [državi] v korist celote in vsakega prebivalca.«

Temeljna naloga politike in politikov je torej **skrb za človeško skupnost**. Napak bi bilo misliti, da se s politiko ukvarjajo izključno politiki. V takšni ali drugačni obliki je politika prisotna v sleherni skupnosti (lokalni, državni, regionalni, globalni) in organizaciji (društvo, šola, podjetje), saj se je povsod treba odločati o »skupnih zadevah«.

A razmišljajmo naprej: k čemu teži oziroma kaj je končni cilj političnega udejstvovanja?

Starogrški filozof Aristotel je v svojem delu Nikomahova etika⁷ zapisal, da je *“končni smoter različnih oblik udejstvovanja vsekakor neko »dobro«, in sicer »najvišje dobro«.*”

Ob tem se lahko spomnimo zadnjih Drnovškovih misli:

Poleg miru mora biti še kaj, kar daje našemu življenju smisel!?
Res je. Dobrota.

Dobrota?
Ustvarjati moramo dobro. To daje našemu življenju smisel.

Torej mir in dobro?
Mir in dobro.⁸

Mir in dobro. K temu smo torej zavezani, k tem morajo biti usmerjena vsa naša dejanja.

III.

KAKO DELITI DOBRINE

O medsebojni delitvi ne smemo razmišljati zgolj kot o novi ekonomski ureditvi, ki naj bi preprosto nadomestila zdajšnje neustrezne organizacije in ustanove. Medsebojna delitev je princip, ki temeljito posega v celotno družbeno strukturo oziroma medsebojne odnose kot »gradnike« sleherne družbene skupnosti. Medsebojna delitev je okvir, znotraj katerega je mogoče na mnogo načinov – v skladu s tradicijo in lokalnimi posebnostmi posamezne države ali območja – deliti skupne dobrine.

Dejstvo pa je, da je danes [začetek 2009] predvsem finančni (denarni) sistem povsem neustrezen in namesto svoje temeljne funkcije, služi predvsem samemu sebi oziroma posameznikom in majhnim skupinam, ki z njegovo pomočjo bajno bogatijo. Prava oziroma temeljna funkcija denarja in denarnega (finančnega) sistema je omogočiti enostavnejšo menjavo dobrin, kajti dobrine so tisto, kar dejansko potrebujemo za življenje. A celo, če bi tako uredili finančni sistem, da bi spet omogočal nemoteno menjavo na trgu, s tem še ne bi rešili krize.

Menjava dobrin, ki danes poteka skoraj izključno na trgu in na kateri »sloni« celotna ekonomska struktura družbe, ne omogoča, da bi vsaj osnovne dobrine (neoporečna voda, hrana, ustrezna stanovanja, zdravstveno varstvo, izobraževanje) dosegle slehernega prebivalca Zemlje in mu omogočila vsaj minimalno blaginjo. Tržna (komercialna) logika je namreč neizprosna: na trgu lahko sodelujejo samo tisti, ki na njem nekaj lahko ponudijo (v za-menjavo) – bodisi v obliki dobrin, denarja ali svoje delovne zmožnosti.

Kdor zaradi različnih razlogov (bolezen, mladost, starost, delovna nezmožnost, revščina ali kaj drugega) nima ničesar ponuditi v menjavo, na trgu nima kaj iskati. Če za tem človekom ne »stoji« dovolj močna in solidarna družina, lokalna skupnost ali država, je prepuščen strašni usodi: skrajni revščini, lakoti in končno (mnogo prezgodnji) smrti. Takšnih ljudi

je danes najmanj 1,3 milijarde (tolikšno je namreč število ljudi, ki živijo v absolutni revščini). S krizo se jim pridružujejo novi milijoni, ki že zdaj živijo na robu skrajne revščine. Tržni sistem ne pozna niti sočutja niti solidarnosti.

Zato so resnične spremembe mogoče samo v temeljih ekonomske strukture. Ko gre za osnovne dobrine, s katerimi zadovoljujemo svoje osnovne potrebe, moramo izstopiti iz vsakdanjih miselnih vzorcev in začeti razmišljati na nov način. Osnovne dobrine se morajo deliti izven okvira (neusmiljenih) tržnih mehanizmov – na način, ki smo ga poimenovali medsebojna delitev dobrin.

Medsebojna delitev preprosto pomeni, da se osnovne dobrine menjajo v dogovoru med državami ali znotraj njih na podlagi principov solidarnosti in sodelovanja. Medsebojna delitev pred tržno učinkovitost postavlja osnovne potrebe ljudi. Mehanizem medsebojne delitve ni več tržna menjava, temveč dogovorjena in pravična raz-delitev dobrin.

Slehera država ima presežke dobrin, ki bi jih lahko dala na voljo posebnemu skladu skupnih dobrin. S tem skladom bi upravljala novoustanovljena agencija v okviru Združenih narodov, ki bi koordinirala pretok dobrin v države, ki bi jih potrebovale. S tem bi lahko slehernemu prebivalcu planeta omogočili, da lahko zadovoljuje vsaj svoje osnovne potrebe. Podobni skladi bi lahko delovali tudi znotraj posamičnih držav ali regij.

»Klasični« trgi oziroma »klasična« ekonomija bi še vedno lahko obstajala, a njena največja pomanjkljivost – izjemno nepravična porazdelitev svetovnih dobrin – bi se odpravila. S tem pa bi se bistveno zmanjšale napetosti v svetu in nezaupanje med ljudmi. Medsebojna delitev je zato enostaven način reševanja kompleksnih ekonomskih in družbenih težav.

Najzahtevnejša in najpomembnejša naloga nas čaka na globalni ravni. To področje je sploh ključnega pomena za »dobro« prihodnost človeštva. Razmislimo o možnostih.

Medsebojna delitev na globalni ravni

Uveljavitev bolj vplivne OZN ne pomeni ukinjanja nacionalnih držav ali zmanjševanja njihovega pomena in suverenosti, pač pa nadgradnjo delovanja držav na področjih, ki morajo biti usklajena na nivoju celotnega planeta. Države bodo še naprej ostale politično, ekonomsko in kulturno samostojne, vendar bodo morale v primerih, ko gre za interese celotnega človeštva in celotnega planeta upoštevati konvencije, deklaracije, zakonodajo in priporočila OZN.

Zaščita zemeljskega ozračja, pitne vode, oceanov in rek, gozdov, obdelovalne zemlje; usklajevanje globalne varnostne politike; nadzor nad globalnimi finančnimi in kapitalskimi tokovi ter koordinacija pravičnejše porazdelitve skupnih dobrin človeštva morajo postati temeljne naloge OZN.

Današnja OZN je na pravi poti, da resnično postane takšna organizacija, vendar so zato potrebne številne reforme. Težišče vpliva v OZN se mora prenesti iz Varnostnega sveta, ki ga zaenkrat še vedno obvladuje predvsem pet stalnih članic, k večjemu vplivu Generalne skupščine OZN, kjer so zastopane vse svetovne države.

Na področjih globalne varnosti, varovanja človekovih pravic in predvsem humanitarne dejavnosti igra OZN že danes relativno pomembno vlogo, v prihodnosti pa bo morala igrati še veliko pomembnejšo vlogo na globalnem ekonomskem in ekološkem področju (že prej smo govorili o celostnem pristopu oziroma 3E).

Glavne naloge v tej smeri bi lahko združili v naslednje tri sklope:

- uvedba globalnih ekonomskih pravil in nadzor nad njihovim izvajanjem,
- nadzor nad onesnaževanjem planetarnega okolja,
- koordinacija medsebojne delitve dobrin in obseg izkoriščanja ključnih dobrin človeštva.

V ta namen bi morali ustanoviti povsem novo agencijo, ki bo *»nadzorovala proces delitve svetovnih dobrin.«*⁹ In v ta namen *»bo vsaka država povabljena, da presežke dobrin, ki presegajo njene potrebe, namenila v skupen sklad, iz katerega se bodo zadovoljevale potrebe, kjer bo to potrebno.«*¹⁰

OZN združuje praktično vse svetovne države in je edina organizacija, ki dejansko predstavlja človeško skupnost. Organizacija ni brez napak, a ima potencial, ki nam jamči za boljšo prihodnost.

Agencija OZN za medsebojno delitev dobrin

Vrnili se bomo na bolj osnoven sistem, ki bo temeljil na menjavi dobrin po načelu 'dobrina za dobrino'. V središču tega sistema bo služba, ki bo delovala kot 'upravitelj virov', ki bo zbirala podatke o pridobljenih dobrinah in o potrebah vseh držav sveta. Če bo neka država imela presežek določene dobrine, potem jo bo s posredovanjem te službe namenila državi, ki jo potrebuje. Podobno se bo zgodilo, če bo katera država zaradi izgubljene letine (npr. zaradi suše) v krizi, takrat ji bodo druge države ponudile hrano iz svojih lastnih skladišč, da bi zadostile njenim potrebam. Vsaka država bo sčasoma postala prejemnica ali darovalka v tem programu. Pomoč ob nesrečah bo stalna in tako bo preprečeno moralno ponižanje, do katerega pride, kadar se za takšno stisko nihče ne zmeni.

Na ta način bodo naše ekonomske strukture začele služiti ljudem. Osredotočene bodo na človeške potrebe, ne pa na slepi dobiček.¹¹

Osnovna naloga nove agencije, ki bi delovala v okviru OZN, bo vodenje skupnega sklada, v katerega bo sleherna država prostovoljno prispevala tiste skupne dobrine, ki bodo presegale njene potrebe ter si iz sklada pridobila tiste dobrine, ki ji bodo primanjkovalle. Poleg tega bo imela agencija še dve pomembni nalogi: intervencijsko posredovanje v primeru izrednih razmer (suše, potresi, poplave itd.) in izračun priporočene količine naravnih virov, ki jih bodo države lahko izkoriščale in uporabljale, ne da bi ogrožale naravno ravnovesje in s tem prihodnosti človeštva.

Agencija Združenih narodov za medsebojno delitev dobrin (v nadaljevanju agencija; ang. United Nations Share Agency) bo torej opravljala tri ključne naloge:

1. Vodenje in upravljanje globalnega sklada skupnih dobrin (v nadaljevanju sklada; ang. Global Fund of Common Goods).

2. Vodenje in upravljanje regionalnih intervencijskih skladov (ang. Regional Intervention Fund) najnujnejših dobrin za posredovanje v primeru naravnih katastrof in drugih izrednih razmer.
3. Določanje priporočljivega obsega izrabe in uporabe skupnih dobrin za sleherno državo ter nadzor nad tem.

A še preden si te naloge ogledamo bolj podrobno, moramo spregovoriti oziroma definirati pojem skupnih dobrin človeštva.

Skupne dobrine človeštva – nova kategorija lastnine

Skupne dobrine (ang. commons), so vsota vsega, kar smo skupaj podedovali in moramo predati, v nezmanjšanem obsegu, svojim dedičem.

Skupne dobrine zajemajo vse stvaritve narave in družbe, ki smo jih skupaj in brezplačno podedovali; z njimi moramo odgovorno ravnati v korist bodočih generacij.¹²

Že stari Rimljani so poznali tri vrste lastnine: *res privatae* (privatna lastnina), *res publicae* (javne stavbe, ceste in podobno) in *res communes* (darovi narave, ki pripadajo vsem). Tudi kasnejši ekonomsko-politični sistemi so v različnih razmerjih ohranjali vse tri oblike lastnine, Britanci so na primer v 12. stoletju poznali koncept skupne zemlje (common land). Po Mertonskem statutu (Statute of Merton) iz leta 1236 je fevdalni lastnik lahko zamejil prostrana zemljišča za lastno uporabo samo, če je vaščanom v uporabo namenil primeren delež te skupne zemlje – za pašništvo, pridobivanje lesa, ribolov.

Kasneje se je z vzponom kapitalizma delež zasebne lastnine vse bolj povečeval, a šele z neoliberalizmom v osemdesetih letih prejšnjega stoletja je »vera« v vseomogočnost zasebne lastnine povsem prevladala, s čimer se je porušilo stoletja staro ravnovesje med zasebnim, javnim in skupnim.

Koncept skupne lastnine oziroma skupnih dobrin izhaja iz antične in srednjeveške ekonomske ureditve, a danes ga moramo premisliti na novo. Skupne dobrine lahko definiramo kot vse tiste dobrine, ki jih sleherni posameznik potrebuje za zadovoljevanje svojih osnovnih potreb, sleherni skupnost – od lokalne do globalne – pa za blaginjo celote.

Katere so torej skupne dobrine človeštva? Po eni strani so skupne dobrine tiste, ki izhajajo iz narave (skupne naravne dobrine), po drugi pa so rezultat preteklega in sedanjega človeškega razvoja (skupne družbene dobrine).

V splošnem lahko rečemo, da so *skupne naravne dobrine* naslednje:

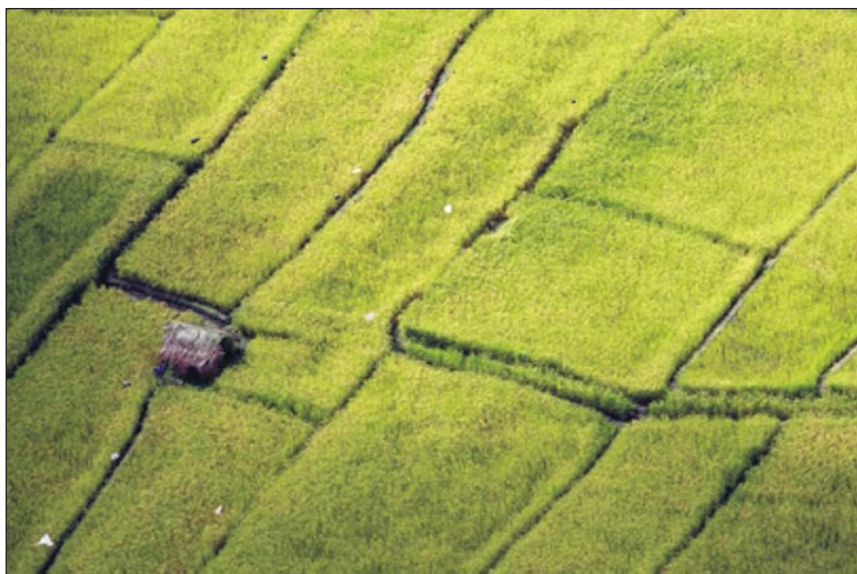
- voda v vseh oblikah,
- prehranski pridelki (žitarice, sadje, zelenjava ...),
- obdelovalna zemlja,
- atmosfera (ozračje, ozonski plašč, primerna količina toplogrednih plinov),
- gozdovi, mokrišča, pašniki,
- biotska raznovrstnost celotne biosfere (vse življenjske oblike),
- rudna in druga zemeljska bogastva,
- obnovljivi in neobnovljivi energetski viri,
- genska struktura (DNK) vseh živih bitij, semena.

Skupne družbene dobrine pa so:

- znanje (družboslovno, tehnološko ...; patenti in licence),
- jeziki, kulturna raznovrstnost,
- arhitekturna in umetniška dediščina človeštva,
- transportna in informacijska infrastruktura (vodne, zračne in kopenske poti; radijski in drugi valovi; internet ...)

Uveljavitev skupnih dobrin kot posebne kategorije lastnine pomeni, da mednarodna skupnost tem dobrinam podeli poseben status, s tem pa tudi posebno zaščito in poseben način ravnanja z njimi. Ne pozabimo, da je od njih odvisna sedanjost in prihodnost človeštva. S skupnimi dobrinami moramo ravnati skrbno in odgovorno, pri njihovi uporabi moramo biti zmerni ter pravični pri porazdelitvi. Kajti zagotoviti moramo bolj pravično družbo in varovati skupne dobrine za prihodnje generacije, da jim ne bi že vnaprej zmanjšali kvalitete njihovega življenja.

Za skupne dobrine je odgovorna celotna človeška skupnost, v praksi pa bi skrb za te dobrine prevzela nova, že omenjena agencija OZN in sicer tako, da bo vsem državam priporočala količino skupnih dobrin, ki jo bodo lahko izkoriščali in uporabljali, ne da bi pri tem ogrozili planetarno ravnovesje in s tem prihodnost človeštva. Agencija bo priporočila najboljše in najvarnejše načine izkoriščanja skupnih dobrin in skrbela za koordinacijo medsebojne delitve teh dobrin med državami.

Samo ravnanje in neposredna odgovornost za skupne dobrine bi še naprej ostala »na ramenih« posameznih držav, tiste dobrine pa, ki ne pripadajo nobeni državi (npr. oceani, atmosfera), bi prešle pod neposredno zaščito OZN. Države nadalje lahko zaupajo izrabo in uporabo "svojih" skupnih dobrin tako javnim kot zasebnim ustanovam (npr. podjetjem, zavodom) – s koncesijami, začasnim lastništvom ali kako drugače. Nikakor pa zasebniki ne bodo mogli postati absolutni lastniki skupnih dobrin.

Da bi to lažje razumeli, pogledjmo primer slovenskega Zakona o gozdovih, ki sicer dovoljuje tako zasebno kot javno lastnino, a hkrati omejuje njuno absolutnost (5. člen): »Lastninska pravica na gozdovih se izvršuje tako, da je zagotovljena njihova ekološka, socialna in proizvodna

funkcija.« Iz česar izhaja, da mora lastnik gozda »gospodariti z gozdovi v skladu s predpisi, z načrti za gospodarjenje ...«, kar pomeni, da z gozdom, ki ga sicer ima v lasti, lahko ravna samo v skladu z zakonom oziroma v dobro celotne skupnosti. Nadalje mora »dopustiti v svojem gozdu prost dostop« in »čebelarjenje ter lov in rekreativno nabiranje plodov, zelnatih rastlin, gob in prosto živečih živali v skladu s predpisi«. Ni odveč omeniti, da so slovenski gozdovi med najbolj ohranjenimi v Evropi.

Seveda do vseh skupnih dobrin ne moremo pristopati enako in jih deliti ter skrbeti za njih na enak način. Ozračje je dobrina, ki je predvsem potrebna zaščite, kar je tesno povezano z uporabo energetskega virov. Znanja ne moremo deliti na enak način kot na primer hrane. Pri »delitvi« znanja gre za prost dostop vseh ljudi in družbenih ustanov do vseh dosežkov človeškega uma (npr. do tehnološkega znanja proizvodnje zdravil), razen kadar gre za »nevarne dosežke« kot je npr. tehnologija izdelave atomske bombe. Pri medsebojni delitvi osnovnih živil pa moramo omogočiti, da vsak človek na planetu dobi vsaj nujno potrebno količino hrane in pitne vode.

Medsebojna delitev in odgovorno ravnanje s skupnimi dobrinami človeštva mora postati temelj novih odnosov v človeški skupnosti, pa naj gre za gospodinjstvo, lokalno, državno ali globalno skupnost. Za to imamo vse možnosti in znanje.

Zdaj pa si pogledajmo tri ključne naloge agencije, ki smo jih prej omenili, nekoliko podrobneje.

1. Globalni sklad skupnih dobrin

V prvi fazi bo ključna redistribucija dobrin, vsaka država bo dala na voljo skupnemu skladu tiste dobrine, ki presegajo njene potrebe. Na sofisticiran način menjave po načinu 'dobrina za dobrino' (ang. barter: menjava dobrina za dobrino – op. avt.) se bodo delile svetovne dobrine ...¹³

Osrednja naloga agencije bo koordinacija medsebojne delitve skupnih dobrin med državami po načinu 'dobrina za dobrino' (ang. barter). Menjava po načinu 'dobrina za dobrino' pomeni, da se bodo dobrine

menjale neposredno med državami, vendar s posredovanjem agencije, ki bo imela celotno globalno »sliko« vseh dobrin.

Če bo neka država potrebovala nafto, hkrati pa imela presežke pšenice, bo preprosto morala poiskati državo, ki ima dovolj nafte, a premalo pšenice in bo z njo zamenjala te dobrine.

Vendar bi se le težko našli dve državi s tako usklajenimi presežki in potrebami po dobrinah, ki bi se mimogrede ujemali še količinsko in vrednostno. Država ima lahko na primer preveč nafte in premalo pitne vode, druga preveč pšenice in premalo nafte, tretja preveč gozdnega bogastva in premalo zdravil itd. Potrebe in presežki posameznih držav se le redko ujemajo s presežki in potrebami drugih držav.

Zato bo morala agencija oblikovati globalni sklad skupnih dobrin, kjer se bodo »srečevali« presežki in primanjkljaji teh dobrin. Sam sklad ne bo neposredno, na enem mestu, zbiral dobrine in jih pošiljal naprej (kar bi bilo fizično nemogoče), temveč si jih bodo države izmenjevale same med seboj. Sklad bo dejansko zgolj koordiniral »pretok« dobrin, s čimer bi predstavljal nekakšni »globalni trg« skupnih dobrin, agencija pa bi imela vlogo »upravljalca tega trga«.

Organiziranost agencije

Agencijo bo vodila skupina strokovnjakov različnih področij (ekonomisti, politiki; strokovnjaki za logistiko, transport, distribucijo, informacijsko tehnologijo; ekologi, predstavniki organizacij za človekove pravice) iz različnih svetovnih regij.

Ključne odločitve – o prihodnjem delovanju agencije, o odpisu »dolgov« (visoko negativno stanje, ki bi ga zaradi objektivnih okoliščin imela določena država na svojem računu), o nadzoru delovanja agencije – bo sprejemala skupščina agencije, v kateri bodo sodelovale vse njene članice. Pristopanje k skladu oziroma agenciji bo prostovoljno.

Delovanje sklada skupnih dobrin v praksi

Še enkrat naj poudarimo, da sklad ne bo imel naloge neposrednega zbiranja – v nekakšnih ogromnih skladiščih – in odpošiljanja skupnih

dobrin po svetu. Težko si je predstavljati ogromna skladišča za vodo, hrano, nafto, les in druge dobrine, ki bi se najprej iz določene države transportirale na določeno mesto, od tam pa spet v drugo državo.

Agencija bo dejansko zgolj koordinirala pretok dobrin med državami, kar s pomočjo današnje visokorazvite informacijske tehnologije sploh ne bo težka naloga; posamezne države pa bodo same skrbale za transport in skladiščenje dobrin. Danes to funkcijo popolnoma nezadostno opravlja kaotičen globalni »svobodni« trg, kjer glavno vlogo igrajo premožni, sebični in pohlepni posamezniki, skupine ali organizacije, ki pretok dobrin izkoriščajo predvsem za lastne interese.

Države bodo agenciji pošiljale informacije o presežkih svojih skupnih dobrin ali morebitnih potrebah po njih. Torej se bo sklad s skupnimi dobrinami zgolj virtualno polnil in praznil. Agencija bo skrbela, da prave dobrine pridejo v prave roke oziroma tja, kjer so najbolj potrebne (na primer, kjer je slaba letina, kjer se je pripetila naravna nesreča itd.).

Če želimo, da bo delitev dobrin pregledna in pravična, moramo na nek način vendarle razmišljati tudi o vrednostih dobrin, ki se bodo »pretakale« preko globalnega sklada.

Agencija bo za zagotovitev pravičnosti in preglednosti za vsako državo vodila poseben **račun**, na katerem se bodo beležile vrednosti prispevanih in prejetih dobrin. V ta namen bi lahko uvedli tudi posebno **obračunsko denarno enoto**, ki bo služila obračunavanju vrednosti skupnih dobrin v globalnem skladu.

UNCU – nova obračunska denarna enota

Osnovni namen denarja je v poenostavitvi menjave dobrin, kar je tudi temeljni razlog za nastanek denarja. Denar je v svojem bistvu dobrina, ki je sčasoma dobila status univerzalnega menjalnega sredstva oziroma dobrina, v kateri se vrednostno odražajo vse druge dobrine. Že kmalu po nastanku pa je denar svojo vlogo posrednika pri menjavi dobrin »prerasel« in postal tudi sredstvo za kopičenje bogastva – s pomočjo visokih obresti za posojanje denarja in kasneje s špekulacijami. Ta »stranska« vloga denarja se je v zadnjih desetletjih tako razmahnila, predvsem na različnih finančnih trgih in borzah, da ogroža celotno ekonomijo.

Da bi rešili finančno krizo, ki ogroža menjavo dobrin in s tem eksistenco milijonov oziroma milijard ljudi, se bomo morali vrniti na izhodiščni položaj in denarju (na mnogo kompleksnejši način) ponovno povrniti prvotno vlogo sredstva za menjavo dobrin. To lahko naredimo z uvedbo globalne virtualne valute, ki ne bi pomenila uvedbe novega svetovnega denarja, temveč bi imela zgolj funkcijo ocenjevanja vrednosti dobrin, ki se bodo »pretakale« preko globalnega sklada.

Da bi lahko določili vrednost nove obračunske enote, moramo za osnovo izbrati neko splošno poznano in v svetu najbolj razširjeno in uporabno dobrino (ali več dobrin oziroma košarico dobrin) ter določiti razmerje med izbrano dobrino in vsemi drugimi skupnimi dobrinami.

Recimo, da za izhodišče vzamemo 1 tona (t) pšenice in ji določimo vrednost 1 obračunske denarne enote. To enoto lahko poimenujemo UNCU (United Nations CURRENCY – denarna enota Združenih narodov).

Vsem drugim skupnim dobrinam bi vrednost določili glede na razmerje do vrednosti te osnovne dobrine oziroma do 1 t pšenice. Skrb za določitev medsebojnih razmerij bo zaupana skupini strokovnjakov agencije, s čimer se bodo morale strinjati vse članice, ki bodo prostovoljno pristopile k takšnemu sistemu delitve dobrin. Razmerja vrednosti med skupnimi dobrinami se bodo lahko spreminjala, vendar samo v soglasju z vsemi članicami sklada. Poglejmo si zdaj podrobneje, kako bi lahko določili vrednost posameznih dobrin.

Rekli smo že, da bi lahko za osnovo določitve vrednosti denarne enote vzeli razmerje 1 t pšenice je 1 UNCU. Sledila bi določitev razmerja do drugih skupnih dobrin, ki se bodo delile oziroma menjale preko sklada po načinu 'dobrina za dobrino'. Predpostavimo (seveda gre za povsem izmišljena razmerja), da je vrednost 1 UNCU (1 t pšenice) enaka vrednosti 2000 litrov (l) vode, 50 l nafte, 5 kg jekla, 2 t bombaža, 3 t hlodovine, 10 t železove rude itd.

Po določitvi vrednosti posameznih skupnih dobrin in določitvi njihovih medsebojnih razmerij, zdaj lahko razmislimo, kako bi menjava po načinu 'dobrina za dobrino' dejansko potekala.

Primer menjave po načelu 'dobrina za dobrino'

Menjava dobrin po načelu 'dobrina za dobrino' bo potekala v treh fazah. Poglejmo si primer takšne menjave, s posredovanjem agencije, med tremi državami: A, B in C. Časovni vidik menjav nas v tem primeru ne zanima.

1. FAZA; zaznavanje 'ponudbe in povpraševanja' po dobrinah

Agencija zbira podatke o presežnih dobrinah in o potrebah držav po dobrinah.

Država A	ponudi skladu 200 ton bombaža in sporoči potrebo po 50 tonah pšenice.
Država B	ponudi 100 ton pšenice in sporoči potrebo po 10.000 l nafte.
Država C	ponudi 5.000 l nafte in sporoči potrebo po 50 ton pšenice ter 50 ton bombaža.

Predpostavimo, da je začetno stanje vseh držav na posebnem računu agencije 0.

2. FAZA; 'iskanje partnerjev'

Agencija na podlagi 'ponudbe in povpraševanja' priporoči, kako bi države na najenostavnejši način med seboj menjale dobrine.

1. Država B naj dobavi državama A in C po 50 t pšenice.
2. Država C naj dobavi državi B 5.000 l nafte.
3. Država A naj dobavi državi C 50 t bombaža.

3. FAZA; 'izvršitev in obračun realiziranih dogodkov'

Agencija države obvesti (glede na fazo 2) o dobrinah, ki naj bi si jih menjale med seboj, države pa same izpeljejo »posel« – transport in skladiščenje dobrin. Agencija bi po dejansko opravljenih »poslih« obračunala njihovo vrednost (predpostavimo, da so se vsi dogodki iz faze 2 dejansko zgodili) in jih zabeležila na posebnem računu:

1. Državi B se na računu agencije pripiše 100 UNCU v dobro (50 t + 50 t = 100 t pšenice = 100 UNCU); državama A in C se račun obremenjeni vsaki po 50 UNCU.
2. Državi C se pripiše 100 UNCU v dobro (50 l nafte je 1 UNCU; 5000 l je 100 UNCU), državi B se račun obremenjeni za 100 UNCU.
3. Država A dobavi državi C 50 t bombaža, zato se ji pripiše 25 UNCU (2 t bombaža je 1 UNCU; 50 t je 25 UNCU) v dobro, državi C pa se enaka vrednost zapiše v breme.

Za dobrine, ki ostanejo nerazporejene (še 150 t bombaža), ali po katerih je še vedno izražena potreba (5000 l nafte), agencija še naprej išče države, ki jih potrebujejo oziroma tiste, ki so jih pripravljene ponuditi.

Obračun na računih agencije bi brez upoštevanja časovne komponente izgledal takole:

Dogodek	DRŽAVA					
	A		B		C	
	DOBRINA	UNCU	DOBRINA	UNCU	DOBRINA	UNCU
1.	– 50 t pšenice	– 50	+ 100 t pšenice	+ 100	– 50 t pšenice	– 50
2.			– 5000 l nafte	– 100	+ 5000 l nafte	+ 100
3.	+ 50 t bombaža	+ 25			– 50 t bombaža	– 25
STANJE		– 25		0		+ 25

Opomba: + pomeni v dobro, torej prispevek v sklad, – pa v breme, torej pridobitev dobrine iz sklada.

Iz obračuna sledi, da ima na koncu država A 25 UNCU bremen (minus na računu agencije), medtem ko ima država C 25 UNCU presežka (plus na računu agencije), država B pa ima račun uravnotežen (0).

Nekaj vprašanj glede medsebojne delitve na globalni ravni

Kaj, če ima država v nekem določenem obdobju prevelike presežke ali primanjkljaje?

Pri takšni obliki delitve ne gre za klasično trgovanje oziroma menjavo. Obračun dobrin s pomočjo obračunske valute UNCU bo državam služil prvenstveno za informacijo, koliko dobrin so dale in koliko prejele. Presežki in primanjkljaji bodo nekaj povsem normalnega, kajti vsaka država ima dobre in slabe letine, neenakomerne presežke in primanjkljaje določenih dobrin ter stalno prisotno možnost, da jo doletijo nepredvidljive naravne nesreče (suše, poplave, potresi, orkani itd.). Na dolgi rok se bodo presežki in primanjkljaji posamezne države bolj ali manj uravnovesili, za kar bo morala vsaka država poskrbeti sama.

V začetni fazi uvedbe sklada bodo nekatere države zaradi izredno slabega stanja svojih gospodarstev mogoče res imele velike primanjkljaje, ki se bodo postopno, z njihovim razvojem, zaradi enakomernejše porazdelitve dobrin začeli zmanjševati. Če pa državo prizadenejo naravne nesreče ali druge nevšečnosti, potem ji druge države lahko solidarno odpišejo njene »dolgove«, na primer na vsakoletnem vrhunskem srečanju predstavnic agencije.

Kakšne bodo prednosti globalnega sklada?

Prednosti uvedbe globalnega sklada bodo nedvomno velike, saj bo sama uvedba sklada vplivala na drugačno ravnanje ljudi in na drugačne odnose med državami in znotraj njih. Na splošno bodo prednosti naslednje:

- Hitro bosta odpravljena kronična revščina in lakota, zmanjšala se bo obolevnost za ozdravljivimi boleznimi (npr. malarijo).
- Sklad bo lahko hitro reagiral na nujne potrebe ob naravnih katastrofah in drugih nevšečnostih (s tem bi se ukvarjali posebni intervencijski skladi, o katerem bomo več spregovorili kasneje), zato ne bo potrebno za pomoč vsakič posebej zaprositi mednarodno skupnost. S tem bo uveden nekakšen sistem trajne solidarnosti.
- Države in njeni prebivalci se bodo počutili varnejše, saj njihova eksistenca ne bo preostala ogrožena.

-
- Sklad bo pozitivno vplival na zaupanje med različnimi družbenimi skupinami in narodi.
 - Uvedba globalnega sklada bo spodbudila medsebojno delitev tudi na »nižjih nivojih«: v regijah, državah, lokalnih skupnostih, različnih organizacijah in skupinah ter med posamezniki.
 - Ker bo obračunska denarna enota (UNCU) vezana na vrednost dobrin, njihova vrednost ne bo neprestano nihala, kar se danes na svetovnih trgih pogosto dogaja in povzroča negotovost ter nezmožnost kakršnegakoli dolgoročnega načrtovanja.
 - Sklad bo stabiliziral cene ključnih dobrin na svetovnih trgih, saj presežki teh dobrin – ti se bodo usmerili v sklad – ne bo več zmanjševali cen (npr. hrane, surovin, energetskih virov), primanjkljaji pa jih ne bodo povečevali.
 - Delovanje sklada bo bistveno zmanjšalo možnost špekulativnega in koruptivnega ravnanja, ki je danes v svetu izjemno razširjeno.
 - Države bodo lahko z vezavo svojih valut na svetovno obračunsko valuto (UNCU) stabilizirale svoje finančne sisteme, hkrati pa se bodo umirila škodljiva nihanja med različnimi svetovnimi valutami.

Kaj pa negativne plati?

Negativne plati uvedbe sklada bodo občutile predvsem današnje privilegirane skupine, ki si neupravičeno lastijo ogromna bogastva planeta in koristi, ki jih to bogastvo prinaša. Odpoved absolutnega lastništva nad skupnimi dobrinami človeštva bo nujna in največja “žrtev” uveljavitve principa medsebojne delitve dobrin.

Kar pa še ne pomeni, da posamezniki ali podjetja s temi dobrinami ne bodo mogli več upravljati. Z njimi bodo lahko upravljali kot začasni upravitelji (npr. s koncesijami ali začasnim lastništvom), vendar pod določenimi pogoji: da upoštevajo človekove pravice, delovne in okoljske standarde; da naravne vire izkoriščajo v skladu z načeli trajnostnega razvoja; da skupnosti (lokalni, državni ali globalni) plačujejo nadomestila za izkoriščanje in uporabo teh virov itd.

Ali bo trgovina, kakršno poznamo danes, zamrla?

Klasičen način trgovanja bo "preživel", vendar bodo morale trgovine in drugi udeleženci v tem procesu delovati na bolj pravičnih temeljih. Danes je v svetu že uveljavljeno gibanje Pravična trgovina, v katerem imajo tudi mali proizvajalci koristi od prodaje, ne pa samo veliki trgovci in drugi posredniki ter različni špekulantje. A tudi sami potrošniki (skupaj z večjo ponudbo izdelkov po načelu pravične trgovine) so tisti, ki lahko z izbiro nakupov prisilijo trgovce in dobavitelje k pravičnejši porazdelitvi koristi od prodaje dobrin.

Kako bo uvedba globalnega sklada in globalne obračunske valute (UNCU) vplivala na denarne sisteme posameznih držav?

Svet pravzaprav nujno potrebuje denarno oporo, ki bi jo lahko predstavljala svetovna obračunska denarna enota (UNCU). Tudi če globalna obračunska enota nikoli ne postane pravi denar, lahko posamezne države vežejo vrednost svojega denarja na ta »svetovni denar« in s tem omogočijo stabilnost svojega pravega denarja. Nekoč je imel denar osnovo v zlatu, v prihodnje pa bi to osnovo predstavljale skupne dobrine, kar bi denarju zagotavljalo veliko mero trdnosti in stabilnosti.

Kako se bo agencija financirala?

Agencija bo delovala v okviru OZN in se financirala bodisi iz sredstev Združenih narodov bodisi iz neposrednih članarin članic agencije. Države bodo lahko tudi prostovoljno prispevale v sklad: v obliki dobrin ali denarja. Iz teh prispevkov se bo lahko pomagalo državam z velikimi primanjkljaji.

Oglejmo si še drugi dve nalogi agencije: vodenje intervencijskih skladov in določanje priporočljive izrabe naravnih virov.

2. Oblikovanje in upravljanje intervencijskih skladov

Čeprav bo glavna naloga agencije koordinacija pretoka ključnih dobrin, pa se bodo po različnih regijah oblikovali posebni intervencijski skladi (skladišča ali sistem skladišč), kjer se bodo hranile najnujnejše dobrine, ki bodo v primeru naravnih nesreč ali drugih nevšečnosti ljudem na voljo v najkrajšem možnem času.

V skladiščih se bo hranila hrana, pitna voda, zdravila, začasna bivališča, oblačila, osnovna šolska oprema in druge nujno potrebne življenjske potrebščine – seveda bo potrebno sproti, z obnavljanjem zalog, poskrbeti, da se določene dobrine ne bodo pokvarile (npr. hrana in zdravila). Ta skladišča bodo pokrivala določene regije (npr. južno in severno Afriko, Evropo, jugovzhodno Azijo itd.). Delovanje teh regionalnih skladišč bo vodila agencija s sodelovanjem držav, ki jih bo delovanje posameznega sklada (skladišča) neposredno zadevalo – kot donatorke in/ali prejemnice pomoči.

Za zaloge v teh skladiščih bo skrbela mednarodna skupnost, vsaka država bo prispevala določene dobrine, ki jih ima na voljo ali pa finančna sredstva. Za vrsto in količino dobrin ali finančnih sredstev bo skrbela agencija, po potrebi tudi z nakupi na lokalnih trgih. V primeru naravne nesreče (suša, potres, poplave itd.) se bo morala agencija odločati hitro, avtonomno in po svoji strokovni presoji ter šele kasneje zagovarjati svoja dejanja državam regije, v katerih bo intervencijski sklad deloval. Če bo prišlo do katastrofe širših razsežnosti, se bodo lahko kombinirale dobrine iz večih intervencijskih skladov po svetu.

3. Določanje priporočljivega obsega izrabe skupnih dobrin

Vsaka država bo zaprošena naj naredi inventuro vsega, kar proizvede, da bo znano, kako velik je svetovni 'kolač': koliko potrebujemo, koliko ustvarimo, koliko moramo uvoziti.¹⁴

Že leta 1992 je okoljska skupina Prijatelji Zemlje iz Nizozemske (Friends of the Earth Netherlands) začela s projektom določitve priporočljive količine skupnih dobrin, ki jih človeštvo lahko uporablja,

ne da bi ogrozilo naravno ravnovesje v okolju. Ta izračun je tudi dobra osnova za pravičnejšo porazdelitev skupnih dobrin med vse prebivalce planeta. Osnovna ideja tega projekta se izraža v konceptu “pravične delitve planetarnih dobrin v okviru zmožnosti planetarnega okolja” (“The Fair Share on Environmental Space”).¹⁵

Zmožnost planetarnega okolja (Environmental Space) predstavlja celotno globalno količino energije, neobnovljivih virov, obdelovalne zemlje, gozdov, vode in drugih virov, ki jih lahko uporabljamo, izkoriščamo in delimo, ne da bi povzročili nepovratno škodo okolju in ne da bi oropali bodoče generacije za vire, ki jih bodo v prihodnosti potrebovali.

Pravična delitev planetarnih dobrin (Fair Share) pa pomeni, da mora sleherna država porabiti tolikšen delež planetarnih virov (skupnih dobrin), kolikršen je delež njenega prebivalstva glede na celotno človeško populacijo. Pri tem bodo seveda dopustna odstopanja – pri porabi energije namenjene ogrevanju na primer, bodo lahko prebivalci hladnejših območij planeta deležni večje količine energetskih virov na prebivalca kot v toplejših krajih; odstopanja pa bodo možna tudi zaradi kulturnih posebnosti, tradicije itd.

Agencija se bo torej v okviru tretje naloge ukvarjala z ocenjevanjem letnega izkoriščanja naravnih virov v obsegu, ki ne bo ogrožal naravnega ravnovesja na planetu (v skladu z načeli trajnostnega razvoja) ter z ocenjevanjem dopustnih obremenitev okolja, ki jih povzroča raba teh virov (npr. največje še dopustne emisije toplogrednih plinov, s čimer se že sedaj ukvarjajo države podpisnice Kjotskega protokola).

Seveda se bodo takšni izračuni izvajali s sodelovanjem držav, ki same najboljše poznajo svoje dobrine in potrebe svojega prebivalstva. Na podlagi pridobljenih ocen bo agencija državam priporočila, v kolikšnem obsegu naj izkoriščajo naravne vire in druge skupne dobrine, v kolikšnih količinah naj jih uporabljajo in koliko lahko obremenijo okolje z rabo teh virov. Presežki in primanjkljaji dobrin pa se bodo izravnavali preko sklada (1. naloga sklada) in tudi na običajnih trgih.

Primer: Agencija oceni, kolikšna je letna (trajnostno naravnana) količina nafte na vsem planetu, ki bi jo lahko načrpali, da bi zadostili potrebam vseh prebivalcev planeta, ne da bi hkrati ogrozili energetsko prihodnost planeta (vsaj dokler nimamo dovolj drugih – alternativnih

virov) in da količine toplogrednih plinov, ki bi se ob uporabi te nafte in njenih derivatov sprostile v ozračje, ne bi ogrozile ravnovesja v okolju in s tem prihodnosti planeta.

Agencija državam na podlagi teh izračunov (ocen) priporoči količine načrpane nafte (seveda tistim, ki jo imajo) ter vsem državam na planetu priporoči količino, ki jo »smejo« uporabiti glede na število prebivalstva in ob upoštevanju nekaterih posebnosti. Nafta pa bi »krožila« po svetu deloma preko globalnega sklada skupnih dobrin deloma pa preko običajnih trgov.

Razmišljali smo o možnosti uveljavitve globalne delitve skupnih dobrin v okviru OZN. Takšen način lahko zaživi relativno hitro, lahko pa tudi postopno. Dovolj je, da bi v začetku k takšnem načinu delitve dobrin pristopilo zgolj nekaj držav, ki bi si delile le nekaj dobrin. Sčasoma bi tudi druge države spoznale koristi takšne delitve in bi se agenciji pridružile tudi same.

A že v začetku smo rekli, medsebojna delitev je okvir in ponuja veliko možnosti, tudi znotraj držav in manjših skupnosti. Razmislimo še o medsebojni delitvi znotraj posameznih držav.

Medsebojna delitev dobrin na državni ravni

Država (tu mislimo na vlado in druge pomembne državne institucije) praviloma zelo dobro pozna svoje gospodarstvo; socialno strukturo in osnovne potrebe prebivalstva; presežke in primanjkljaje dobrin, stanje svojih skupnih dobrin (naravnih virov), okolja itd. Dobro poznavanje vsega tega ji daje odlično izhodišče za uveljavitev medsebojne delitve dobrin na ravni države in lažjo vpetost v globalno medsebojno delitev, v okviru OZN, o kateri smo že razmišljali.

Podobno kot na globalni ravni, bi tudi na državni ravni lahko ustanovili agencijo za medsebojno delitev dobrin. Njene naloge bodo sledeče:

1. Spremljanje stanja skupnih dobrin v državi in priporočanje količine njihove izrabe, ki bo usklajena s priporočili globalne agencije za medsebojno delitev dobrin.
2. Podeljevanje pravice do uporabe in izrabe skupnih dobrin javnim in zasebnim ustanovam ter nadzor nad njihovim ravnanjem.
3. Koordinacija medsebojne delitve skupnih dobrin v državi in med državo ter globalno agencijo (oziroma drugimi državami).

Poglejmo si te naloge nekoliko podrobneje.

1. Spremljanje stanja skupnih dobrin v državi

Država bo morala najprej opraviti »inventuro« vseh ključnih skupnih dobrin v državi. Seveda se vseh dobrin ne da izmeriti na enak način, lahko pa se jih precej točno oceni, na primer:

- celoten obseg gozdov v državi,
- obseg obdelovalne zemlje,
- ocena vodnih virov (količina pitne vode; vode kot vira za namakanje; za proizvodnjo energije itd.),
- obseg celotne proizvodnje hrane itd.

Državna agencija bo te podatke posredovala globalni agenciji, ki bo tako pridobila pregled nad celotno količino skupnih svetovnih dobrin. V primeru gozda, ki je pomemben del ohranitve stabilnega

ozračja, bo globalna agencija – na podlagi »inventure« – priporočila, kolikšno količino gozda lahko posamezna država poseka. Tudi pri izrabi fosilnih goriv lahko globalna agencija priporoči kvote izkoriščanja v svetu in po državah. To pa je tudi izhodišče za medsebojno delitev, ki smo jo podrobneje opisali v poglavju o delitvi na globalni ravni.

2. Podeljevanje pravice do uporabe skupnih dobrin

Ko smo razmišljali o skupnih dobrinah človeštva, smo rekli, da morajo biti le-te v lasti celotne globalne skupnosti, čeprav so zanje dejansko odgovorne posamezne države in lokalne skupnosti, razen v primeru nekaterih globalno pomembnih skupnih dobrin, kot sta ozračje in oceani. A tudi država lahko to svojo »lastninsko pravico« do skupnih dobrin podeli naprej: javnim in zasebnim podjetjem, neprofitnim organizacijam in zasebnikom. Vendar le začasno (npr. za obdobje 10, 50, 100 let) in pod določenimi pogoji.

Hkrati je naloga države (in tudi lokalnih skupnosti), da opravlja nadzorno funkcijo nad ravnanjem s skupnimi dobrinami – npr. z gozdovi, vodami (sladke in slane vode), z obdelovalno zemljo. Le tako lahko zagotovimo trajnostni razvoj planeta, ohranitev okolja in dobrin ter s tem prihodnost človeštva.

Država (in tudi lokalne skupnosti) torej lahko da skupne dobrine v upravljanje in gospodarsko izkoriščanje (na primer v obliki koncesije, začasnega lastništva ali kakšne podobne oblike), sama pa prevzame funkcijo nadzorovanja, svetovanja in priporočanja načina zaščite in izrabe skupnih dobrin.

3. Koordinacija medsebojne delitve skupnih dobrin

Ta naloga je dvojne narave. Državna agencija bo skrbela za koordinacijo medsebojne delitve dobrin znotraj države in preko globalne agencije z drugimi državami.

Kaj pomeni koordinacija medsebojne delitve dobrin znotraj države?

Agencija bo spremljala oziroma pridobivala informacije o presežkih in primanjkljajih dobrin. Na podlagi ugotovljenega, bo koordinirala njihovo delitev.

Na primer: Slovenija ima letno približno 15.000 ton kruha (podatek iz leta 2007), ki neporabljen iz trgovskih polic »roma« na smetišča. Agencija bi imela več možnosti za rešitev tega problema (presežka dobrine, ki je ključnega pomena za preživetje ljudi):

- Agencija presežke kruha preusmeri v posebne oskrbovalne centre (recimo v večjih mestih), kjer se poceni ali zastonj lahko oskrbujejo revnejši prebivalci (nekatero državo takšen način že uvajajo, npr. Avstrija).
- Agencija spodbudi trgovine, da kruh v določenih urah prodajajo po bistveno nižjih cenah.
- Agencija proizvajalce in trgovine spodbudi, da presežne količine kruha (ustrezno pakirane) namenijo za državno ali za globalno delitev dobrin in si s tem pridobijo pravico do pridobitve določene druge potrebne dobrine v okviru državne ali globalne delitve.

Vendar morajo imeti od tega nekaj tudi trgovci in proizvajalci. Agencija bi pri tem spet imela različne možnosti. Sama lahko (s pomočjo države) odkupi presežne količine kruha, seveda ne po polni ceni, saj bi potem trgovci postali nezainteresirani za običajno prodajo; ali samo sofinancira cenejšo prodajo kruha (npr. v večernih urah). Druga možnost je dobropis trgovinam ali podjetjem v virtualni valuti UNCO (glej poglavje o medsebojni delitvi na globalni ravni). S tem si pridobijo možnost pridobiti dobrine, ki so na razpolago v okviru medsebojne delitve na globalni ravni. Torej nihče ne bi bil na »izgubi«, pa še kruh bi namesto v smeti prišel v prave roke oziroma bolj rečeno v prava usta. Opisali smo samo primer kruha. Koliko presežnih dobrin je še, ki bi se lahko delile oziroma menjale na takšen način?

Državna agencija je lahko organizirana podobno kot tista na globalni ravni, vendar je povsem v domeni države, kako se loti "svoje" medsebojne delitve glede na svojo tradicijo, kulturo, politično in pravno ureditev itd. Že uvodoma smo namreč rekli, da je medsebojna delitev ni nek nov ekonomski ali politični sistem, temveč je bolj okvir, znotraj katerega na različne načine lahko delimo dobrine.

Medsebojna delitev ne posega bistveno v gospodarski sistem države (proizvajalna podjetja, trgovine, finančne ustanove...), kakršnega poznamo, pa vendarle uvaja veliko novega:

- nadzor in pregled nad najpomembnejšimi dobrinami človeštva,
- uravnavanje velikanskih nesorazmerij pri razdelitvi teh dobrin,
- ravnotežje med javnimi in zasebnimi interesi.

Medsebojna delitev je kot nekakšen demokratični socialno usmerjeni »sistem«, ki ohranja prvine učinkovitega (a skrajno nepravičnega) kapitalizma. Takšno poimenovanje seveda sploh ni potrebno. Končno se bomo morali naučiti, da ni pomembno kakšen sistem ali ideologijo imamo (kapitalistično, socialistično, neoliberalno itd.), temveč kako ustreza potrebam ljudi in kako ohranja planetarno okolje v ravnovesju.

IV.

DRUGE OBLIKE MEDSEBOJNE DELITVE

Razmišljali smo o praktičnih možnostih medsebojne delitve na globalni in državni ravni, ostane pa nam še razmislek o medsebojni delitvi na lokalni ravni, znotraj različnih družbenih ustanov ter organizacij (npr. v podjetjih, zadrugah, kooperativah, društvih) ter o različnih ukrepih, ki so »blizu« konceptu medsebojne delitve. Možnost delitve na teh ravneh je praktično neomejena, zato bomo omenili samo nekaj že obstoječih primerov in razmislili o nekaterih možnostih.

Prednost lokalnih skupnosti in različnih organizacij ter ustanov je v izjemno dobrem poznavanju potreb svojih pripadnikov ter okolja, v katerem bivajo in delujejo. Lokalna skupnost ravno zato lahko zelo učinkovito vodi in oblikuje lokalno ekonomijo oziroma lokalno gospodarstvo. Medsebojna delitev dobrin je pravzaprav »doma« na lokalni ravni. V družini, kot najmanjši skupnosti, je medsebojna delitev dobrin že vseskozi temelj medsebojnih odnosov.

Vendar je potrebno poudariti, da moramo, ko govorimo o medsebojni delitvi dobrin, izhajati iz najvišje, globalne

ravni, kajti brez medsebojne delitve na globalni ravni je vsaka delitev na nižjih ravneh neučinkovita in v ničemer ne prispeva k cilju, h katerem težimo – povečanju zaupanja med različnimi skupinami in narodi, kar je edina pot k miru in blaginji človeštva. Zaupanja med različnimi skupinami in narodi pa ne bo, dokler skupne dobrine človeštva ne bodo pravičneje porazdeljene.

Po vzoru globalnega in državnega sklada dobrin se ti skladi lahko oblikujejo tudi na nižjih ravneh: v lokalnih skupnostih; pokrajinah, mestih in na vaseh; v soseskah ali drugih oblikah skupnosti. Organiziranost in upravljanje takšnih skladov je odvisna od iznajdljivosti različnih lokalnih skupnosti, njihovih posebnosti in tradicije.

Vendar lokalne skupnosti in različne ustanove poleg teh skladov lahko uvedejo še celo vrsto drugih rešitev, ki okrepijo in obogatijo medsebojno sodelovanje v skupnosti. Razmišljati je mogoče o delitvi storitev, o skupni delitvi nekaterih dobrin, o souporabi prostorov, o uvedbi lokalnega denarja, o kooperativah itd.

Univerzalni temeljni dohodek

1. To je nek stalen (verjetno mesečni) dohodek, ki ga država brezpogojno izplačuje vsem svojim prebivalcem – neodvisno od drugih dohodkov, zaposlitve, premoženja, družinske situacije, pripravljenosti sprejeti ponujeno delo ali kakršnih koli drugih podobnih pogojev.
2. Znesek je za vse odrasle enak, za mladoletne je lahko manjši. (Npr. nekateri izračuni za Slovenijo se gibljejo okrog 150 evrov mesečno za odraslega v izhodiščnem trenutku.)
3. Upravičenost se lahko pogojuje z državljanstvom ali pa s stalnim bivališčem, lahko tudi z določenim časom stalnega bivanja ali kaj podobnega. Odločitev o tem bi bila verjetno ena od dilem ob uvedbi takega sistema.¹⁶

Ideja za univerzalni temeljni dohodek je bila podana že daljnega 1986 leta v okviru Evropske mreže za temeljni dohodek (Basic Income European Network), v letu 2004 pa je pobuda postala globalna – v okviru Globalne mreže za temeljni dohodek (Basic Income Earth Network).

Pobuda za univerzalni temeljni dohodek predstavlja pomemben preskok v naši miselnosti, ki izhaja iz pravice slehernega človeka, da lahko zadovoljuje svoje osnovne potrebe (potrebe po hrani, vodi, primernem bivališču, zdravstvenem varstvu in izobraževanju). Zmožnost zadovoljevanje osnovnih potreb je nedvomno temeljna človekova pravica vsakega Zemljana. Pot do uresničenja te pravice je uvedba univerzalnega temeljnega dohodka za vse prebivalce Zemlje.

Pa je univerzalni temeljni dohodek sploh upravičen? Vsekakor je, če le razmislimo o tem, kaj sploh pomeni plačilo za delo. Danes smo mnenja, da je samo delo v uradnih ekonomskih (podjetja) in družbenih (javna uprava, zdravstvo, šolstvo itd.) ustanovah vredno plačila. Vendar obstaja še mnogo drugih oblik dela: vodenje gospodinjstva, vzgoja otrok, pomoč starejšim, prostovoljno delo v lokalni skupnosti, skrb za okolje itd. Vseeno je, ali vzgajamo lastne otroke in urejamo svoj vrt ali pomagamo drugim in skupnosti.

Nevidna ekonomija

Sleherni človek opravi mnogo dela, ki ga skupno besedo lahko imenujemo nevidna ekonomija ali ekonomija gospodinjstva ter lokalnih skupnosti. Vzgoja otrok, urejanje vrta, različno prostovoljno delo v lokalni skupnosti (bodisi v okviru društev ali kako drugače) predstavljajo veliko

korist za celotno družbo. Majhen otrok, ki potrebuje veliko skrbi in nege, bo nekega dne postal delavec v tovarni, uslužbenec, politik, inženir ali kaj drugega. A do tja je dolga pot in mnogo ur, ki jih mora nekdo »vložiti vanj«. Koliko drugega dela je še opravljenega v gospodinjstvu! Ta dela so nujno potrebna, da lahko tisti, ki delajo v podjetjih ali državnih ustanovah svoje delo nemoteno opravljajo. Delo v okviru nevidne ekonomije je težko ovrednotiti in izplačati v obliki plače.

Le redkokdo na planetu ne prispeva vsaj majhnega deleža k nevidni ekonomiji, ki po vloženem delu presega uradno in – plačano ekonomijo. Zato je univerzalni temeljni dohodek dejansko upravičen in pravičen. Ekonomija gospodinjstva in lokalnih skupnosti je sploh najstarejša oblika ekonomije, obstajala je daleč pred plačanimi službami in poklici. Celo izvorni pomen besede ekonomija temu pritrjuje. Ekonomija (grško *oikonomia*) je sestavljanka iz besed *oikos*, ki pomeni dom, družino oziroma gospodinjstvo ter *nomos*, zakon, vodenje, upravljanje. Izvorni pomen besede ekonomija je torej »upravljanje gospodinjstva«; kasneje se je pomen razširil na upravljanje širše skupnosti – države.

Ekonomija gospodinjstev in lokalnih skupnosti je nasploh osnova celotne ekonomije, a jo uradna ekonomija sploh ne priznava, kaj šele, da bi razmišljali o plačilu za to.

Univerzalni temeljni dohodek je torej upravičen in pravičen.

Bruto nacionalna sreča

Najhujša nočna mora ekonomistov in politikov se uresničuje. Bruto domači proizvod (BDP; ang. gross domestic product ali GDP), najpomembnejši kazalnik na svetu, se (v letih 2008, 2009) zmanjšuje. Je to konec sveta? Armagedon? Zakaj so »odgovorni« tako zaskrbljeni?

Zato, ker celoten ekonomski in z njim družbeni sistem temeljita na neprestani rasti: vse višji dobički, vse več izdelkov, vse višja potrošnja in poraba, vse več energije, vse več, več, več ... Padec BDP zato maje celoten sistem. Pa je to res tako tragično? Odvisno za koga. BDP resda meri obseg ekonomskih (gospodarskih in finančnih) aktivnosti, še zdaleč pa ne predstavlja resničnega ekonomskega, kaj šele družbenega razvoja.

Kaj meri BDP? Preprosto se v en koš stlači vsa uradna (statistična) ekonomska aktivnost: proizvodnja, trgovina, turizem, finance, zabava, igralništvo, prodaja orožja, oskrba okupacijske vojske, zdravstvo, izobraževanje itd. Vsaka ekonomska aktivnost poveča BDP.

Vendar vse aktivnosti nimajo enakega učinka na celotno družbo. Na primer: če posekate izdaten kos amazonskega pragozda, je to plus za BDP,

saj služijo lesarska, transportna, predelovalna in trgovska podjetja; kakšna pa je škoda za planetarno okolje (amazonski gozd predstavlja zelena pljuča planeta) in lokalno prebivalstvo, pa kazalnik BDP ne zaznava. Ali: igralniška industrija res poveča BDP, kaj pa se dogaja s posamezniki, ki zabredejo v dolgove in z njihovimi družinami in kakšna je obremenitev zdravstvenega in socialnega sistema, »merilcev« ekonomskih aktivnosti ne zanima. Ali: prodaja orožja je velik plus za »gospodarsko rast«, a strahotne posledice, ki jih za seboj pušča njegova uporaba, ekonometristov pač ne zanima. Še huje pa je, da se BDP med državami ponavadi primerja z obsegom ekonomije na posameznega prebivalca, zaradi česar se ne vidi resnična porazdelitev bogastva znotraj družbe.

Kazalnik resničnega razvoja

Že dolgo predlagani GPI (Genuine Progress Indicator ali kazalnik resničnega razvoja) bi odpravil to anomalijo. Kazalnik GPI upošteva tudi, koliko neka ekonomska dejavnost pripomore za skupno družbeno dobro in v kolikšnem obsegu predstavlja škodo za družbo. Na primer: od plusa, ki ga prinaša proizvodnja plastičnih vreč, je potrebno odšteti stroške uničenega okolja. Ali: od plusa, ki ga prinaša proizvodnja cigaret ali alkohola je potrebno odšteti stroške zdravljenja, socialne stroške razpadlih družin, izpad delovnih ur zaradi bolniških odsotnosti itd.

Nekatere države, poleg BDP-ja, že merijo tudi GPI (Avstrija, Švedska, Nemčija, Anglija in še nekatere) in ugotavljajo stalen padec kazalnika v zadnjih 30 letih. Torej je resnični razvoj razvitih držav že dolgo negativen, kar pomeni, da se kvaliteta družbenega življenja dejansko zmanjšuje. Kar seveda ne velja za ozke elite, ki si odrežejo daleč največji kos skupnega bogastva države in se s posledicami divje gospodarske rasti na okolje in na ljudi pač ne ukvarjajo.

Bruto nacionalna sreča

Še korak naprej pa so naredili v, za mnoge nerazviti, državi Butanu. Majhna kraljevina, ukleščena med Indijo in Kitajsko, s 700.000 prebivalci, svoj razvoj meri s kazalnikom Bruto nacionalne sreče (GNH – Gross National Happiness). Kraljevina, ki je po BDP-ju šele na 117.

mestu na svetu, si je za ideal izbrala družbeno srečnost, ohranitev okolja in uveljavitev (duhovnih) vrednot.

Koncept GNH temelji na predpostavki, da se človeška družba razvija takrat, kadar se prepletata in dopolnjujeta tako materialni kot duhovni razvoj, kar izhaja iz budistične tradicije. Štirje stebri takšnega razvoja so: promocija pravičnosti in trajnostnega družbeno-ekonomskega razvoja, zaščita in promocija kulturnih vrednot, zaščita naravnega okolja in vzpostavitev dobrega vladanja. Tako kot pri GNI gre tudi pri GNH za kombinacijo merjenja blaginje in sreče. Subjektivno zaznavanje blaginje je celo pomembnejše od preprostega računanja celotne proizvodnje in potrošnje. Sam pojem bruto nacionalne sreče je že leta 1972 oblikoval prejšnji butanski kralj Jigme Singye Wangchuck, ker ga je jezilo, da so mu očitali počasen ekonomski razvoj Butana.

Namesto kablov za elektriko, ki bi lahko ogrozile let redkih butanskih ptičev, so si mnogi, sicer revni prebivalci, omislili proizvodnjo elektrike s pomočjo sončnih celic. Tako lahko kuhajo na električno energijo in varujejo svoje gozdove. Butan je edina država na svetu, ki je zakonsko določila najmanjšo količino gozda, katerega delež ne sme nikoli pasti pod 60% celotnega ozemlja.

Po raziskavi University of Leicester pod naslovom Svetovni zemljevid sreče, je bil Butan leta 2006 najsrečnejša država v Aziji in osma najsrečnejša na svetu. Butanci so torej precej srečni ljudje, mnogo bolj kot naši ekonomski in politični butalci, ki še vedno prisegajo na BDP kot edini kazalnik našega razvoja.

V časih, v katerih se nahajamo, se moramo končno odločiti, kaj želimo? Ali **neprestan gospodarski razvoj**, ki prinaša velikanske družbene in ekonomske razlike, uničeno okolje ter široko družbeno nezadovoljstvo ali **družbeno blaginjo**, ki materialni razvoj (z upoštevanjem zmožnosti okolja) združuje z duhovnimi vrednotami, kakršne so pravičnost, razumevanje in ljubezen do drugega ter zmernost, sočutje in solidarnost? In če temu dodamo še nekaj: v »presečišču« materialne blaginje in duhovnih vrednot lahko umestimo **medsebojno delitev**, ki je pot do visoke »bruto nacionalne in globalne sreče«.

Delitev storitev

»Način, ki ga je zasnoval Edgar Cahn z inštituta Time Dollar v Washingtonu, je uporaba novega orodja, znanega pod imenom "kredit za storitve". Delujejo na naslednji način: Predpostavite, da je vsaka ura prostovoljnega dela določene osebe, npr. v posvetovalnici za pravno pomoč, v kuhinji, kjer se brezplačno deli juha, ali na sosedovem domu, zapisana v elektronski bazi podatkov kot en "kredit storitev".

Predpostavite tudi, da ta prostovoljec, imenujmo ga Viktor – starejši mož s stalnimi dohodki – potrebuje nekoga, ki bi mu prepleskal kopalnico. Ne more si privoščiti pleskarja, je pa preveč ponosen, da bi zaprosil za pomoč. Vendar si je prislužil kredit za storitev in lahko brez zadrege uporabi ta kredit, da mu drug prostovoljec opravi pleskanje. V tem preprostem primeru je kredit storitve podvojil velikost "trga" prostovoljnih storitev; namesto, da bi samo Viktor prispeval uro dela za skupnost, je tu še pleskarjev prispevek ene ure. Ko se pridruži več prostovoljcev z več sposobnostmi, se trg prostovoljnega dela poveča. Krediti za storitve v bistvu odprejo prikrit vir bogastva v vsaki skupnosti: čas in energijo ljudi«. ¹⁷

Skupna uporaba nekaterih dobrin

Mnoge predmete, ki jih imamo doma, bi lahko delili z drugimi. Prevladujoči trend, da moramo imeti vse in da moramo vse sami kupiti, je rezultat potrošniške miselnosti, ki je začela prevladovati v zadnjih nekaj desetletjih. Tisočletja človeške zgodovine so si ljudje znali pomagati, kar jih je tesno povezovalo.

»Mesta Takoma Park, Maryland in Berkeley v Kaliforniji vodijo izposojevalnice orodja, kjer si lahko prebivalci izposodijo različna električna in ročna orodja tako kot knjigo. V Kopenhagenu imajo na voljo kolesa, ki jih brezplačno uporabljajo v mestnem središču, kar prispeva k hitremu mestnemu prevozu brez onesnaževanja. Podjetja v nemških mestih so organizirala načine za povezavo voznikov s potniki, ki so potrebovali prevoz, ali za povezavo stanovalcev, ki so načrtovali odsotnost, z osebami, ki so potrebovale kratkoročno namestitve. Vse te oblike delitve povečujejo učinkovitost materialov in s tem zmanjšujejo vpliv na okolje, pri tem pa celo okrepijo družbene vezi.

Z delitvijo lahko začnejo tudi posamezniki in soseske. Prebivalci lahko sami prevzamejo pobudo in presodijo, v kolikšni meri uporabljajo stvari, ki so v njihovi lasti, in ali so jih pripravljeni deliti. Ali mora imeti vsaka družina svojo kosilnico? Svoj komplet prtljage? Svojo opremo za kempiranje ali svoje smuči? Predstavljajte si, kako bi poživili soseske, če bi prebivalci sledili zgledu sobivanjske skupnosti Almeda v Novi Mehiki in bi objavili seznam stvari, ki si jih sosedje lahko sposodijo. S širjenjem interneta in uporabo sosedske domače strani bi bila ta vrsta delitve danes lažja kot kdajkoli prej«.¹⁸

Sobivanje

Današnja doba skrajne individualizacije in zasebne lastnine povsem izriva skupno last in skupno uporabo prostorov, ki je bila značilna za vsa obdobja človeške zgodovine. Vendar se tudi to počasi spreminja.

»V zgodnjih sedemdesetih letih je skupina socialnih pionirjev na Danskem začela poskus z vrsto skupnosti, ki je znana pod imenom sobivanje – tj. oblika sodobne vasi, ki ima sedaj trdno oporo že v več državah. Tipična vas, ki jo načrtujejo prebivalci in je namenjena izgradnji močnih vezi v skupnosti, je sestavljena iz skupin 10 do 40 gospodinjev, ima vsako svoje stanovanje ali hišo. Zasebnost je cenjena in spoštovana, vendar model in kultura skupnosti spodbujata medsebojno sosedsko delovanje in delitev. Prebivalci si delijo nekatere prostore, navadno "skupno hišo" za srečanja, rekreacijo in občasne skupinske obroke, v nekaterih primerih pa tudi delavnice, vrtove in dvorišča. Skupnosti se samoupravljajo, kar tudi spodbuja vzajemno delovanje; odločitve na ravni skupnosti se sprejemajo na podlagi konsenza. Skratka, videti je, da sobivanje zagotavlja socialno povezanost, ki si jo številni ljudje želijo, pri čemer je prepuščeno vsaki družini posebej, da se sama odloči, v kolikšni meri se bo vključila.«¹⁹

Kooperative – alternativne družbene skupnosti

Ena od temeljnih značilnost sodobne »visoko-razvite« družbe je njena atomizacija (v tehničnem smislu razpad na atome kot osnovne gradnike snovi, v družbenem pomenu »razpad na družbo posameznikov«; starogrška beseda atomos pomeni nedeljiv), kar preprosto pomeni, da smo kot posamezniki tako v ekonomskem, političnem kot družbenem smislu vse bolj osamljeni in prepuščeni sami sebi.

Individualizacija osebnosti je v marsičem tudi projekt potrošniške družbe, ki je svoj »uspeh« vseskozi gradila oziroma ga gradi na (egoističnih) željah posameznika. Potrošniške parole, kot so »uživaj«, »privošči si«, »izpolni svoje želje«, »poskrbi zase (za svoj izgled, status, bogastvo ...)« so šle vedno z roko v roki z željo podjetnikov (kapitalistov) po vse večjem dobičku.

Skupnost šibko povezanih posameznikov, ki »uživajo v svojih željah«, je lažje obvladati, kot pa skupnost, v kateri je posameznikom mar tudi za potrebe drugih, so z drugimi solidarni in z njimi sodelujejo. In ravno

sodelovanje je bistvo kooperativ (iz ang. cooperation – sodelovanje), ki predstavljajo alternativo današnji »razbiti« družbi posameznikov.

Čeprav je sodelovanje v samem bistvu sleherne človeške skupnosti, saj je človeška skupnost nastala zaradi lažjega skupnega preživetja, za kar je nujno potrebno sodelovanje, pa so prve formalne kooperative nastale v času industrijske revolucije v 18. in 19. stoletju. Takrat se je namreč pospešil razpad tradicionalnih tesno povezanih in relativno zaprtih vaških in obrtniških (cehovskih) skupnosti. Kapitalizem je zahteval »svobodno« mezdno (najemniško) delovno silo, ki je morala biti med seboj čim slabše povezana, kajti veliko težje je izkoriščati organizirane skupine (sindikate, lokalne skupnosti) kot pa »razbite« posameznike.

V prvi fazi je bil kapitalizem nasilen in je na silo preprečeval delavsko in socialno (samo)organiziranost, kasneje pa je posegel po mnogo bolj prefinjenem načinu – in pred manj kot stoletjem ustvaril potrošniško družbo. Njena logika je bila (in je) preprosta: želje posameznikov je bilo potrebno povezati z izdelki in storitvami (za to je poskrbel mogočen marketinško-medijski aparat), ki jih kapitalistični sistem, v katerem so potrošniki hkrati tudi proizvajalci, proizvaja v nepreglednih količinah. Več kot si delavec–potrošnik želi, več mora delati in če si želi še več, mora vzeti posojilo in za odplačilo še več delati. Krog je sklenjen, delavec–potrošnik je ujet. Več kot želi, več mora delati in več kot ima, bolj je osamljen in izčrpan, saj je njegov »užitek« težko prislužen.

Kooperative

Logika kooperativ pa je drugačna. Kooperative temeljijo na vrednotah družbene odgovornosti, demokratičnosti, pravičnosti in enakopravnosti. Članstvo v kooperativi je odprto; odločanje je demokratično (en član, en glas); ekonomske koristi kooperative so porazdeljene v skladu s posameznikovim dejanskim prispevkom, presežni del pa je večinoma namenjen za skupno dobro kooperative in celotne družbene skupnosti (nasprotno je pri kapitalu pomembno lastništvo in zgolj na tej podlagi so porazdeljene tudi koristi, ki jih kapital prinaša; le zelo majhen del presežne vrednosti »deluje« v korist celotne skupnosti).

Kooperative so povezane v zvezo (International Co-operative Alliance) in delujejo v skladu s sedmimi principi (Statement on the Co-operative

Identity): prostovoljnega in odprtega članstva; demokratičnega nadzora članstva; ekonomskega prispevka članov; avtonomije in neodvisnosti; izobraževanja, usposabljanja in informiranja; sodelovanja med kooperativami in skrbi za skupnost.

Kooperative na različne načine združujejo ekonomski in družbeni (socialni) vidik življenja, ki je v visoko individualizirani kapitalistični družbi strogo ločen. V preteklih obdobjih ta dva vidika nista bila nikoli zares ločena (kmetje in obrtniki na primer niso poznali ločitve na ekonomski in socialni vidik življenja).

Kooperative so torej socialno-ekonomske strukture, ki združujejo tako skrb za preživetje (ekonomski vidik) kot skrb za skupne socialne potrebe (različne oblike pomoči svojim članom, blaginja celote, trajnostni razvoj itd.). V nekaterih vidikih jih lahko primerjamo s podjetji, kjer se del presežne vrednosti (dobička) usmerja v dobro celotne kooperative ali skupnosti, v drugih vidikih pa gre za tesno povezane skupnosti, ki si na različne načine medsebojno pomagajo. Mnoge stvari je lažje doseči v organizirani, tesno sodelujoči in solidarni skupnosti, kot pa, če jih želijo doseči številni nepovezani posamezniki.

V glavnem poznamo naslednje vrste kooperativ:

- *stanovanjske kooperative* (člani kooperativ imajo določen delež v nepremičnini, v kateri bivajo);
- *gradbene kooperative* (člani kooperativ skupaj vložijo sredstva v gradnjo stanovanj, velik del prispevka je ponavadi njihovo delo; ko je nepremičnina zgrajena, lahko postanejo običajni lastniki in kooperative »ugasne«);
- *storitvene kooperative* (javne storitvene dejavnosti; člani so hkrati lastniki in uporabnikov storitev; npr. lokalne elektro ali telefonske infrastrukture);
- *trgovske kooperative* (člani kooperative so solastniki manjših lokalnih trgovin in hkrati tudi kupci v njih; s skupnimi močmi dosežejo ugodnejše pogoje in nadzorujejo kvaliteto blaga in storitev; trgovine se oskrbujejo iz »lokalne ekonomije«, npr. od manjših kmetovalcev itd.);
- *delavske kooperative* (delavci so hkrati tudi lastniki kooperativ, v katerih delajo);

-
- *poslovne kooperative* (kooperativa, ki združuje več mikro-podjetnikov);
 - *socialne kooperative* (so izjemno raznolike kooperative, ki svojim pripadnikom nudijo številne socialne storitve – zdravstvene, izobraževalne; pomoč pri zaposlovanju, pomoč pri odvisnosti itd.).

Pomen kooperativ

Kar se torej lahko naučimo od kooperativ, je predvsem to, da življenje predstavlja celoto, zato ga ne smemo ločevati na ekonomski vidik (tisto, kar počnemo v podjetjih in drugih ekonomskih ustanovah) in na družbeni oziroma socialni vidik (naši medsebojni odnosi, skrb za druge, skupno dobro). Če k temu dodamo še okoljski vidik, dobimo pravo celoto: ekonomska aktivnost mora biti tesno povezana z družbeno pravičnostjo in okoljsko odgovornostjo. Kar pa ni mogoče doseči brez sodelovanja.

Nenazadnje so kooperative korak v smeri medsebojne delitve dobrin, ki predstavlja pravično porazdelitev skupnega bogastva skupnosti med vse njene člane in hkrati zagotavlja trajnostno prihodnost planeta.

Lokalni menjalni trgovski sistem

Lokalni menjalni trgovski sistem (Local Exchange Trading Systems – LETS) je računovodski sistem plačevanja, kjer se posameznikove transakcije (nakup, prodaja, opravljene storitve) obračunajo na posebnem računu. Nakup ali uporaba neke storitve (seveda znotraj lokalne skupnosti) bo račun pripadnika tega menjalnega sistema obremenil za določeno vrednost, medtem ko ga bo prodaja ali opravljena storitev »obogatila«. Tako je na njegovem računu vedno razvidno, kakšno je njegovo trenutno »denarno stanje«.

Takšen način »plačevanja« so uvedle številne lokalne skupnosti, ki po svoje imenujejo te »valute« ali vrednostne enote (ohranjamo originalne izraze: 'favours', 'beans', 'auras', 'shells', 'talents', thank yous').²⁰ Na ta način so lokalne skupnosti neodvisne od pogosto nestabilnih klasičnih denarnih valut in ohranjajo vitalnost lokalne ekonomije ter spodbujajo medsebojno sodelovanje in delitev v lokalnih skupnostih.

Medsebojna delitev »nevidnih« dobrin

Mnogo smo že razmišljali o medsebojni delitvi dobrin, nismo pa še razmislili, kako deliti tiste dobrine, ki niso oprijemljive, kot je na primer človeško znanje in druge »stvaritve človeškega uma«. Na tem področju je že mnogo storjenega, predvsem po zaslugi novega medija – interneta. Poglejmo si nekaj primerov.

Wikimedia Commons (ang. beseda *commons* pomeni nekaj, kar je skupno, kar pripada vsem) je eden od primerov, kako je mogoče deliti človeške stvaritve. Na spletni strani Wikimedia Commons lahko vsakdo dodaja ali uporablja fotografske ter zvočne in video posnetke – potrebna je zgolj navedba avtorja.

Sorodna stran je **Wikiversity**, spletna stran, ki omogoča prost dostop do izobraževalnih virov, projektov in raziskav.

Creative Commons je globalno gibanje, ki s pomočjo posebnih licenc ureja svoboden in bolj odprt dostop do različnih avtorskih del, predvsem v

okviru novih elektronskih tehnologij. Ravno licence so danes ena najbolj zloglasnih oblik komercializacije, ki ima lahko izjemno škodljive posledice za velik del človeštva. Samo z zaščito novoodkritih zdravil, katerih izrabo drugim za več let prepovedo, farmacevtske družbe (»v imenu« lastnih dobičkov) povzročijo milijone nepotrebnih smrti. Mnoga zdravila, ki bi jih številna podjetja po svetu lahko poceni proizvajala in prodajala, bi rešila številna življenja. Popolna zaščita novih zdravil ni upravičena, kajti nobeno odkritje ni nikoli izključno samo delo posameznika ali posameznega podjetja, saj do njega vedno vodi serija predhodnih odkritij, (javnega) znanja, že razvitih tehnologij in pripomočkov itd. Danes se z licencami poleg številnih zdravil ščiti celo rastlinske in živalske gene, mnoge tehnološke rešitve itd.

Common Dreams je spletna nekomercialna (brez oglasov) stran, ki ponuja članke iz različnih alternativnih medijev in različnih neodvisnih avtorjev. Predstavlja alternativo velikim medijskim korporacijam, ki vse bolj okupirajo enega izmed zadnjih razmeroma svobodnih medijev – internet.

Project Gutenberg omogoča brezplačen dostop do več deset tisoč knjig različnih svetovnih avtorjev.

Odpertokodni programi so računalniški programi, ki jih izdeluje tisoče prostovoljcev širom po svetu. So alternativa dragim komercialnim programom velikih korporacij, ki si jih mnogi ne morejo privoščiti.

Našteli in opisali smo le nekaj primerov, kako je mogoče deliti skupne (nematerialne) dobrine človeštva; tisoče in tisoče ljudi po svetu prostovoljno in brez plačila prispeva svoje znanje, ki je tako dostopno vsem drugim.

Se bomo naučili med seboj deliti tudi druge dobrine, ki so ključnega pomena za vse ljudi tega planeta – vodo, hrano, energijo in druge naravne vire, zdravila itd.?

Demokratično podjetje

Problem današnjih podjetij je predvsem v tem, da večinoma delujejo zgolj v interesu svojih lastnikov – ki je enak želji oziroma pohlepu po čim višjem dobičku, zanemarjajo pa interese zaposlenih in širše skupnosti, v kateri delujejo. Današnja podjetja se obnašajo kot nekakšne od družbe ločene entitete, ki se jim ni treba ozirati na interese celotne skupnosti.

A podjetja so dejansko na številne načine vpeta v širšo družbeno skupnost in uporabljajo mnoge, čeprav pogosto zgolj posredno, družbene dobrine in storitve: izobraževalne, transportne, informacijske, komunalne; skupno okolje in vire itd. Družbeni skupnosti pa vračajo le malo (predvsem v obliki davkov) ali skoraj nič; vemo namreč, da se mnoga podjetja danes izjemno učinkovito izogibajo družbenim obveznostim (beg v tako imenovane davčne oaze, računovodske »čarovnije« itd.).

A kaj storiti? Vsekakor nam ni treba povsem poddržaviti ali »podružbiti« podjetij (pri čemer mislimo predvsem na večja podjetja), lahko pa razmislimo o podjetjih, kjer bodo pri lastništvu ter odločanju in delitvi presežne vrednosti (dobička) upoštevani tudi širši družbeni interesi. In sicer interesi:

- globalne skupnosti (skrb za trajnostni in uravnotežen razvoj planeta);
- nacionalnih – državnih skupnosti (skrb zadovoljevanje potreb in blaginjo vseh prebivalcev države; skrb za okolje in vire);
- lokalnih skupnosti (skrb za ohranitev lokalne ekonomije, okolja, tradicije ...);
- različnih nevladnih organizacij (skrb za varstvo okolja, za varstvo potrošnikov, za varstvo človekovih pravic itd.) ter nenazadnje tudi
- zasebnikov.

Seveda ne morejo biti v vseh podjetjih zastopani vsi naštetí interesi. Če gre za globalno podjetje, potem je prav, da so v njem zastopani vsi omenjeni interesi (samo globalno skupnost bi lahko zastopala agencija v okviru OZN). V podjetju, ki deluje zgolj v eni državi, je dovolj, da so v njem zastopani interesi države in lokalne skupnosti. V izrazito lokalnih podjetjih pa je dovolj zastopanost lokalnih (npr. občinskih) interesov. Majhna podjetja so lahko tudi povsem v zasebni lasti.

Lastniška struktura podjetij

Današnja ureditev večjih podjetij, povečini delniških družb, dejansko predstavlja dobro osnovo za uveljavitev nove, drugačne strukture podjetja, kjer bi se bolj upoštevali zgoraj naštetí interesi.

Delnica predstavlja lastniški delež v podjetju in s tem tudi vpliv (v skladu s številom delnic) na odločanje o temeljnih vprašanih delovanja podjetja; na podlagi števila delnic se tudi deli ustvarjena presežna vrednost (dobiček) podjetja. Prej naštete skupnosti in organizacije bi zato morale imeti v podjetjih svoje deleže (delnice) in s tem možnost soodločanja o temeljni politiki podjetja ter pripadajočo pravico do soudeležbe pri ustvarjeni presežni vrednosti.

Lastniška struktura globalnega podjetja bi bila potemtakem lahko naslednja:

- globalna skupnost, preko OZN,
- država ali več držav države ter lokalne skupnosti v katerih podjetje deluje,
- nevladne organizacije,
- zaposleni,
- zasebniki – posamezniki ali druga zasebna podjetja in organizacije; njihov skupni lastniški delež **ne bi smel presegati 50%** oziroma polovice podjetja.

Kakšen bi bil optimalen delež določenih skupin v podjetju, je skoraj nemogoče določiti za vsa podjetja enako, potrebno pa bi bilo upoštevati določene okvire, ki bi zagotavljali pravičnost in soodgovornost pri odločanju o ključnih zadevah podjetja: o delitvi presežne vrednosti ter o odnosu do skupnosti, do okolja in do zaposlenih ter lastnikov.

S takšno obliko lastništva bi zagotovili odločanje, ki bi koristilo širši skupnosti (preprečitev uničevanja okolja, preprečitev izkoriščanja delovne sile itd.) in pravičnejšo porazdelitev presežne vrednosti, kar bi omogočalo stabilnejše financiranje skupnih družbenih potreb (šolstva, zdravstva, socialnega zdravstva; zaščite okolja; kulture, umetnosti, športa itd.). Seveda smo omenili samo delitev presežne vrednosti podjetij, še vedno pa ostanejo že uveljavljeni načini »vračanja« skupnosti: davki, koncesije itd.

V primeru prvih štirih kategorij (globalna in državna skupnost, nevladne organizacije in zaposleni) bi morali biti lastniški deleži stalni, brez možnosti nakupa ali prodaje, medtem ko bi se v primeru zadnje kategorije (zasebniki), ti deleži lahko prodajali ali kupovali. Vendar na drugačen način kot je današnji, ki se odvija na borzah vrednostnih papirjev, kjer skoraj povsem prevladujejo špekulacije.

Vodenje podjetja

Tudi ko gre za vodenje podjetij, nam današnja vodstvena struktura podjetij daje dobro osnovo za bolj demokratično delovanje podjetij. Večina velikih podjetij (delniških družb) ima danes naslednje organe vodenja: skupščino delničarjev, nadzorni svet in upravo. Vse strukture vodenja in odločanja bi se v demokratičnem podjetju ohranile, vendar z določenimi spremembami.

Skupščina delničarjev je najvišji organ podjetja, ki odloča o najpomembnejših zadevah delniške družbe: strategiji, delitvi dobička, imenovanju nadzornega sveta itd. S spremenjenim lastništvom družbe, ki smo ga predlagali (soudležba skupnosti, zaposlenih, nevladnih organizacij), bi se spremenila tudi struktura skupščine, v kateri bi bili ustrezno zastopani predstavniki teh novih so-lastnikov.

Nadzorni svet. Tudi v (nadzornem) svetu bi se ustrezno spremenila struktura – člane sveta bi predlagala in volila skupščina (podobno kot sedaj). Svet družbe pa bi moral imeti večji vpliv na vodenje podjetja, saj je voljen organ.

Uprava. Upravo bi morala prav tako izbrati skupščina, ne pa nadzorni svet, kot je današnja praksa. Uprava, ki neposredno vodi družbo, bi morala delovati v skladu s smernicami sveta in skupščine.

Mednarodna in globalna podjetja (delniške družbe) bi morala v sleherni državi, v kateri je podjetje prisotno, imeti takšno strukturo vodenja. Predstavniki skupščine iz posameznih držav bi morali sodelovati v (centralni) skupščini celotnega podjetja. Le tako bi bilo mogoče zagotoviti demokratičnost vodenja velikih podjetij in zagotoviti zastopanost interesov lokalnega okolja ter skupnih interesov človeštva v podjetjih – kot nosilcih ekonomskega in družbenega razvoja.

Kljub temu, da bi takšna lastniška ureditev podjetij, ki smo jo zgolj na grobo orisali, vsaj v začetni fazi verjetno zmanjšala učinkovitost podjetij, pa bi na dolgi rok lahko pomenila pravo pot v smeri uravnoveženega in trajnostnega razvoja planeta ter bi lahko zadovoljevala potrebe vse človeške skupnosti, ne pa samo njenega manjšega dela, kar se dogaja danes.

Upravljalске odločitve, ki pomembno vplivajo na življenje v neki skupnosti, so danes pogosto v rokah voditeljev tujih podjetij – korporacij, ki živijo tisoče kilometrov daleč. Njihove odločitve so usmerjene predvsem v pridobivanje kratkoročnih dobičkov, ne zanimata jih dolgoročna blaginja tamkajšnjega prebivalstva in kvaliteta okolja, v katerem le-ti živijo.

Brez ekonomske ne moremo imeti politične demokracije in obratno. Predlagana struktura podjetja bi tudi presegla današnje »večne ideološke vojne« med kapitalizmom in socializmom. Demokratično podjetje ne sodi ne v prvo ne v drugo kategorijo, a vendar ohranja najboljše od obeh. Še vedno je mogoča zasebna lastnina in s tem pobuda posameznikov, samo v bolj omejenem obsegu in pod budnim očesom skupnosti in njenih interesov ter ciljev.

Dobrodelno delničarstvo

V zdajšnji prevladujoči ekonomski ureditvi z nakupom delnic nekega podjetja postanemo solastniki tega podjetja in si pridobimo pravico do soodločanja in udeležbe pri dobičku, seveda v višini deleža, ki smo si ga pridobili. Vedno pa je v tem sistemu posredi (sebični) osebni interes: pridobiti nekaj zase, zaslužiti čim več.

A sistem bi lahko obrnili na glavo in bi del svojega premoženja, ki ga ne potrebujemo nujno za življenje, vložili (investirali) za splošno dobro. Za to bi seveda potrebovali ustanove, kamor bi »dobrodelne« delnice lahko investirali – v bolnišnice, šole, humanitarne organizacije ali v posebne dobrodelne sklade. Te ustanove bi si s tem pridobile prepotrebna sredstva za svoje delovanje (recimo neposredno za nakup nove opreme) in bi s temi sredstvi morale seveda skrbno in pregledno ravnati – tako, da bi bila sredstva vedno na vpogled dobrodelnim delničarjem.

Dobrodelni delničarji pa bi s temi delnicami postali simbolni solastniki te ustanove, imeli bi možnost so-oblikovanja »politike« te ustanove (vsaj na področju strategije, vizije) ali bi si pod ugodnimi pogoji pridobili tudi kakšno njihovo storitev (vendar ne na račun drugih uporabnikov). Ustanova bi tudi javno objavila imena in »delež« dobrodelnih delničarjev, kar nenazadnje komu lahko veliko pomeni, v moralnem ali duhovnem smislu.

Takšen »kapitalizem« bi imel bolj človeški obraz, kot ga ima njegova današnja oblika in mnogi bi se verjetno odločili za takšno obliko delničarstva. Mogoče tudi kdo, ki ima slabo vest, ker si je uspel nakopičiti (pre)veliko bogastvo na račun drugih. To bi bila priložnost, da vsaj nekaj povrne tja, odkoder je vzel – nazaj v družbeno skupnost.

V.

DRUGAČNE VREDNOTE, DRUGAČEN SVET

Vrednote so v bistvu ciljne usmeritve, pojasnjujejo, kaj je zaželeno in kaj je manj zaželeno, kaj pravično in kaj manj pravično, vrednote oblikujejo politiko neke družbe. Poti, kako se želeni cilji dosežejo.²¹

Hkrati s temeljitimi globalnimi ekonomskimi spremembami, moramo spremeniti tudi naše vrednote. Vrednote, ki oblikujejo zdajšnjo družbo so že (pre)dolgo pohlep, sebičnost, tekmovalnost, samovšečnost in podobno. S temi vrednotami ne moremo oblikovati poti (ekonomske in politične), da bi dosegli tako zelene družbene cilje: blaginjo človeštva in hkrati ohranitev planetarnega okolja.

Ekonomija in politika sta res orodji za doseg omenjenih ciljev, a ključne spremembe mora narediti posameznik. Vsak posameznik je del tega sveta, je so-odgovoren za svet, kakršen je in ima možnosti, da ga spreminja. So ljudje, ki imajo mnogo večji vpliv in večjo odgovornost kot drugi, milijoni običajnih ljudi, a nihče ni brez odgovornosti do sveta in nihče ni povsem brez moči pri sooblikovanju in spreminjanju sveta.

Zato je pomembno vsako naše dejanje in celo vsaka naša beseda. Naša dejanja (in tudi besede), ki so usmerjena v razvoj človeške družbe in planeta kot celote, so dobra, naša dejanja pa, ki skušajo ohranjati (konzervirati) današnje stanje, današnja družbena razmerja, današnje odnose ali se spogledujejo s preteklimi, so slaba ali celo zla.

A tudi naša nedejavnost sodi v povsem isto kategorijo kot delati zla dejanja. Če politik začne vojno, če podjetnik uničuje okolje, jima to uspeva tudi zaradi naše nedejavnosti in s tem naše tihe privolitve.

V zdajšnjem času in bližnji prihodnosti bo največji razvoj človeštva dosežen, ko bodo vsi ljudje lahko zadovoljevali svoje potrebe (s tem se bodo zmanjšale napetosti med ljudmi in med narodi) in ko bo celotno planetarno okolje – skupaj s človeštvom – ponovno zaživel v ravnovesju, kar pomeni, da se bo obremenitev okolja ustalila v mejah planetarnih zmognosti ali z drugimi besedami, da se bodo naravni sistemi lahko sami obnovljali. Vsa dejanja (in besede) v tej smeri so dobra, pozitivna, medsebojna delitev dobrin pa prava pot v tej smeri.

Odpovedati se kakšni vožnji z avtom ali drugim potratnim prevoznim sredstvom in biti na splošno zmeren pri uporabi dobrin, na različne načine pomagati pomoči potrebnim, protestirati (na kakršenkoli način) proti uničevalnim ravnanjem politikov in podjetnikov, posaditi drevo, preprečiti onesnaževanje okolja, sodelovati pri medsebojni delitvi dobrin in podobno so dobra dejanja, še posebej, kadar jih skupaj počne veliko ljudi.

Spremembe vrednot

»Na tej točki človeške zgodovine imamo dovolj virov, da nahranimo, zagotovimo bivališče in izobrazimo slehernega prebivalca Zemlje. Ne samo to: hkrati imamo globalno zmognost izboljšanja zdravstvenega varstva, se učinkovito boriti proti pomembnim boleznim in zmognost, da znatno očistimo okolje. Da ti viri obstajajo, ni samo utopična fantazija, pač pa realnost, o kateri ni potrebno dosti razpravljati,« pravi Richard M. Ryan v predgovoru odlične knjige Visoka cena materializma (The High Price of Materialism) ameriškega psihologa Tima Kasserja.²²

Kaj torej delamo narobe? Vsega imamo dovolj, a hkrati je na svetu toliko trpljenja, ki izhaja iz hudega pomanjkanja osnovnih virov oziroma dobrin. Kakšne so naše vrednote, da dopuščamo stanje, kakršno je sedaj v svetu? Stanje, ki je v resnici katastrofalno: revščina, lakota, ozdravljive bolezni, konflikti, uničena narava. Kaj nas žene v to samodestruktivno ravnanje?

Naše temeljne vrednote, po katerih usmerjamo svoja dejanja, so danes predvsem vrednote materializma. Prizadevanje za več materialnih dobrin kot jih potrebujemo, za finančni uspeh, slavo, telesno lepoto, za moč so v samem središču posameznikovega sveta, njegovih aspiracij, misli in želja.

A za to, pravi Tim Kasser, plačujemo visoko ceno. Iz obsežnih raziskav, ki jih je bodisi opravil sam bodisi zbral, izhaja, da se s kopičenjem dobrin in bogastva posameznikovo občutenje sreče in zadovoljstva skorajda ne povečuje več. Pravzaprav se občutenje zadovoljstva povečuje do meje, ko lahko razmeroma enostavno in varno zadovoljujemo svoje osnovne materialne potrebe. Nad to mejo te povezave ni več.

Še več, z večjim bogastvom naraščajo skrbi, negotovost, poslabšajo se medsebojni odnosi in posledično človek postane zaskrbljen, negotov, anksiozen, celo depresiven ali zboli zaradi katere od psihosomatskih bolezni. Ljudje z zelo izraženimi materialnimi vrednotami (takih pa je danes zelo veliko) več gledajo TV, se pogosteje zatekajo v razne oblike omame itd.

»Ne glede na to, koliko modnih oblačil, avtomobilov, nakita ima nekdo v lasti; ne glede na to kako velika je njegova hiša ali kako nova je njegova elektronska oprema, pa izgubljena priložnost udejstvovanja v priljubljenih aktivnostih in radost medsebojnih odnosov delujeta v nasprotju s potrebnim zadovoljstvom posameznika in s tem proti njegovemu psihološkemu zdravju,« pravi Kasser.

Občutek varnosti in »zapeljevanje medijev«

Vrednote materializma so bolj izražene pri ljudeh, ki so v mladosti ali na splošno v življenju trpeli za pomanjkanjem oziroma so živeli v ne-gotovosti in ne-varnosti. S kopičenjem dobrin se človek na nezavedni ravni skuša zaščititi pred negotovostjo in nevarnostjo. Ljudje, ki se počutijo varne, ki vedo, da njihova eksistenca ni ogrožena, niso tako izrazito usmerjeni k materialnemu.

Ni odveč pripomniti, da danes ravno mediji najbolj spodbujajo občutke negotovosti in nevarnosti, saj ljudi mnogokrat povsem po nepotrebnem strašijo npr. s terorizmom, s »sovražnimi« sosedmi, hkrati pa ignorirajo prave probleme sveta, kot so lakota, revščina, onesnažena hrana itd. Strah pred terorizmom je izjemno povečal nakupe varnostnih pripomočkov, tudi orožja.

Po drugi strani pa mogočni komercialno-medijski aparat v neskončno številnih oglasih, reklamah, filmih in na številne druge prefinjene načine »slika« idealizirano podobo življenja, uspeha in človekove zunanosti. Zaradi vse večje *»razlike med dejansko in idealizirano podobo«* postane človek vse bolj frustriran. In rešitev mu ponuja taisti komercialno-medijski aparat, ki ga »zapeljivo« vabi: "Materialne dobrine in različne oblike storitev (zabava, potovanja) bodo zapolnile vaše nezadovoljstvo in negotovost." A to se ne zgodi. Zadovoljstvo je kratkotrajno, potem pa se povrnejo vse frustracije in slabe strani pretiranega materializma. In potreben je nov »odmerek« dobrin, bogastva, slave itd.

»Želja za materialnimi dobrinami, slavo, fizično privlačnostjo je kot odvisnost od droge«, pravi Tim Kasser. Znajdemo se v začaranem krogu sleherne odvisnosti. Želimo vedno več in več in več. Mnogi ljudje, ki se skoraj ves svoj čas ženejo za bogastvom, slavo, užitki različnih vrst, v resnici niso dosti drugačni od odvisnikov od alkohola ali droge. A na srečo vedno obstaja izhod.

Sprememba vrednot

S spremembo vrednot pride sprememba našega ravnanja in s tem sveta, v katerem živimo. Kasser in še številni drugi avtorji pravijo, da človeka mnogo bolj kot materialne vrednote, osrečijo *»osebni razvoj, razumevanje in sprejemanje svojega pravega bistva, skrb za družino in prijatelje, pomoč v skupnosti in prizadevanje za boljši svet.«*

Kljub temu pa ne gre za to, da bi kar pustili vse, kar imamo. Potrebujemo tako denar kot lastnino. *»Dobrine so potrebne, da se ljudje počutijo varne in varnost je temeljna psihološka potreba človeka, ki mora biti zadovoljena. A preko tega, kot kažejo mnoge raziskave, bogastvo kaj malo vpliva na človekovo celotno blaginjo.«* Bistveno je, nadaljuje

Kasser, da najdemo pravo ravnovesje med našimi materialnimi cilji in tako imenovanimi notranjimi cilji, ki smo jih omenili v prejšnjem odstavku.

Človek se mora zato vprašati: koliko materialnih dobrin, denarja ali časa zares potrebujem za zadovoljevanje svojih osnovnih potreb? Razmisliti moramo, kakšni so naši odnosi z drugimi, ki pogosto trpijo zaradi pehanja za materialnim bogastvom, slavo itd.? Ne gre samo za odnose v družini in s prijatelji, temveč tudi za izjemno slabe odnose, ki vladajo v današnjih podjetjih in drugih družbenih ustanovah ter družbi nasploh.

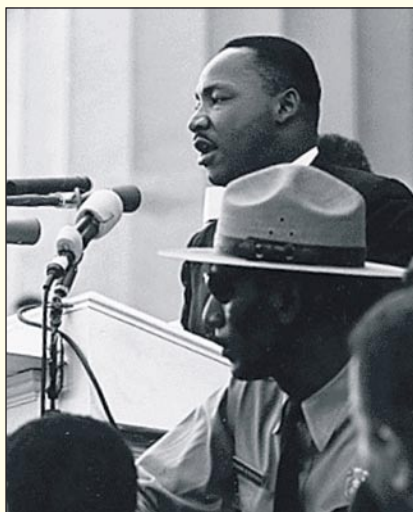
Družbene spremembe

Kasser se zaveda, da je izjemno težko spremeniti družbene vzorce, saj je *»materializem izjemno globoko vgrajen v našo kulturo in zelo veliko energije je vložene v vzdrževanje potrošniške družbe.«* Poleg tega se takoj oglasijo skeptiki, ki pravijo, da se bo ekonomija takoj sesula, če ljudje ne bodo veliko trošili in tako veliko delali. Ta »argument« je seveda popolnoma nesmiseln, saj nihče ne pravi, da ne smemo kupovati in delati, le družbena porazdelitev dela in bogastva mora postati bolj pravična, zmerna in usmerjena k blaginji vseh, ne pa zgolj k pretiranemu bogastvu posameznikov na račun večine.

Kasser predlaga kar nekaj zanimivih rešitev. Urediti oziroma omejiti bi morali področje oglaševanja in ustvariti prostore, ki bi bili povsem brez reklam in oglasov (predvsem v šolah in na javnih površinah). Vsem ljudem bi morali omogočiti varno zadovoljevanje osnovnih potreb, s čimer bi zmanjšali negotovost in strah.

A največ, kar lahko naredimo, da bi presegli našo pretirano potopljenost v materializem, je, da kot družba sprejmemo preprost princip medsebojne delitve. S tem bi odpravili izjemno nepravilno porazdelitev bogastva tega sveta in zagotovili ravnovesje med našimi materialnimi in notranjimi (duhovnimi) cilji ter vrednotami.

I have a dream

[I have a dream ...] Moje sanje so, da se bo ta narod nekega dne prebudil in začel živeti v duhu pravega pomena besed: "Prepričani smo, da so vsi ljudje enakopravni." Moje sanje so, da bodo lahko nekoč, na rdečih hribih Georgije, sinovi sužnjev in sinovi lastnikov sužnjev, sedeli skupaj za isto mizo kot bratje. Moje sanje so, da se bo nekoč celo puščavska država Mississippi, sedaj polna krivice in zatiranja, spremenila v oazo svobode in pravice. Moje sanje so, da bodo moji štirje otroci nekega dne del naroda, ki jih ne bo dosodil po barvi kože, temveč po njihovih dejanjih. To so moje sanje.²³

To je odlomek iz znamenitega govora ameriškega borca za človekove pravice Martina Luthra Kinga,²⁴ ki ga je imel na stopnicah Lincolrovega spominskega centra 28. avgusta 1963 pred 250.000 ljudmi. Govor je bil poln simbolike, saj se je odvijal v »senci« kipa ameriškega predsednika Lincolna, ki je ZDA popeljal iz suženjstva. Zato je Lincoln plačal visoko ceno in bil 15. aprila 1865, ob koncu krvave državljanske vojne, ustreljen in prav takšna usoda je doletela tudi Martina Luthra Kinga.

Vendar so bili sto let po Lincolnovi smrti črni prebivalci ZDA še vedno diskriminirani. Z znamenitim protestom Rose Parks, ki se je leta 1955 v avtobusu protestno usedla na sedež za belce, se je začelo oblikovati Ameriško gibanje za državljanske pravice (American Civil Rights Movement). Eden od ključnih voditeljev tega gibanja je bil ravno Martin Luther King, ki je bil vseskozi vnet zagovornik nenasilnega boja za človekove pravice.

“Človeštvo mora razviti takšno metodo reševanja konfliktov, ki ne vsebuje maščevanja, nasilja in povračilnih ukrepov. Ta metoda je ljubezen,” je rekel King. Kar ga povezuje še z enim velikanom nenasilnega boja – Mahatmo Gandhijem.²⁵

Nenasilje pa še zdaleč ni izraz šibkosti, kot je rekel Gandhi: *“Nenasilje ni orožje šibkih. Je orožje najmočnejših in najpogumnejših.”* In Kingu vsekakor ni manjkalo poguma, svojim nasprotnikom je zabrusil v obraz: *»Vaši sili, s katero nam prizadevate trpljenje, bomo kljubovali s svojo močjo, s katero to trpljenje lahko vzdržimo. Vaše fizično nasilje bomo prestrezali z močjo duše. Počnite z nami, kar vas je volja, mi pa vas bomo še naprej ljubili ...«*

To so besede, ki bi morale glasno odzvanjati v današnjem svetu, še posebno v državah, ki so v svoje roke vzele »pravico« odločati o usodi sveta. *“Ne zanima me moč zaradi moči same, zanima pa me moč, ki je moralna, pravična in dobra,”* bi bile Luthrove besede današnjim voditeljem, tako političnim kot ekonomskim.

A King ni ostal dolžan niti tistim, ki neaktivno stojijo ob strani: *“Na koncu naše poti se ne bomo spomnili besed naših sovražnikov, temveč tišine naših prijateljev.”* Mnogi, ki bi lahko veliko storili, tudi danes stojijo ob strani, pa naj gre za vprašanja globalnega segrevanja ozračja, revščine in lakote ali vojnih konfliktov. *“Najbolj vroč predel pekla je rezerviran za tiste, ki v obdobjih velikih moralnih konfliktov ostanejo nevtralni,”* so takšnim ljudem namenjene Luthrove besede.

Na podelitvi Nobelove nagrade za mir, 10. decembra 1964, je Luther dejal: *“Verjamem, da bosta imeli gola resnica in brezpogojna ljubezen končno besedo v resničnosti. Zaradi tega je pravica, četudi je začasno poražena, močnejša kot zlo, ki triumfira.”* Tudi za Gandhija je bila resnica najvišja vrednota: *“Pot miru je pot resnice. Resnicoljubnost je celo pomembnejša od miroljubnosti.”*

In oba, tako kot pred njima Lincoln, sta bila ustreljena, Gandhi leta 1948 in Martin Luther King 4. aprila 1968. Luther je slutil, kaj ga kot neuklonljivega borca za človekove pravice čaka: *“Če je fizična smrt cena, ki jo moram plačati, da osvobodim moje bele brate in sestre trajne smrti duha, potem nič ne more biti bolj odrešujoče.”* In njegovo življenje ni bilo zaman: *“Človek, ki ne umre za neko stvar, ni bil vreden življenja.”*

Luther in Gandhi sta še kako živa in ostajata neusahljiv vir navdiha novim generacijam, kajti svoboda ni nikomur podarjena. Danes je njuno sporočilo univerzalno, namenjeno vsemu človeštvu. Luther nam pravi: *“Res smo prispeli z različnimi ladjami, toda zdaj smo v istem čolnu.”*

“Naučiti se moramo živeti kakor bratje ali pa skupaj propasti kot bedaki.”
Gandhi pa nam daje upanje: *“Ne izgubite vere v človeštvo. Človeštvo je ocean; če je nekaj kapljic v oceanu umazanih, ocean ne postane umazan.”*
“V središču nenasilja je princip ljubezni.”

King in Gandhi naj nam bosta še naprej navdih, da vztrajamo na poti proti skupnemu cilju: živeti v svetu prijateljstva, sodelovanja, solidarnosti, zmernosti, medsebojne delitve in posledično živeti v miru.

Zmernost in pravičnost

Iz finančne in ekonomske krize, ki pretresa svet ob koncu prvega desetletja novega tisočletja, lahko potegnemo pomemben zaključek oziroma se naučimo pomembne lekcije: ni dobro, da živimo preko svojih zmožnosti. Na kar nas že nekaj časa opozarja naš planet v obliki globalnih podnebnih sprememb, zdaj pa nas na to opozarja še naša lastna ekonomska ureditev – v obliki hude ekonomske krize.

Neravnovesje

Ustvarili smo ekonomski sistem, ki mnogim posameznikom in državam omogoča življenje preko njihovih zmožnosti. Porabiti več kot planet prenese, pomeni spremeniti njegovo občutljivo ravnovesje, kar zdaj dobivamo »vrnjeno« v obliki nadpovprečno hudih orkanov, neurij, suš, poplav. Zapraviti več kot dejansko naredimo, pa pomeni ustvariti hudo globalno finančno (denarno) neravnovesje, zaradi česar kriza pustoši po številnih državah na planetu.

Zadolževanje in špekuliranje

Vemo, od kod izhaja finančna kriza. Eden glavnih vzrokov zanjo je pretiran obseg zadolževanja podjetij in prebivalstva, ki ga je ekonomski sistem omogočal in dopuščal. Obseg premoženja se je zato neprestano povečeval, a ne zaradi našega dela, temveč zaradi zadolževanja v bankah in špekuliranja na borzah. Zapravljali smo lahko več, kot smo zaslužili.

Že starorimski kronist, zgodovinar in filozof Plutarh²⁶ (48 – 127 n. š.) je v svojem delu *Moralne zadeve*²⁷ nastopil »proti življenju z dolgovi ali pridobivanju denarja s posojanjem po oderuških obrestih«. Kajti tisti, ki ti tako posoja, se »polasti tvoje svobode in tvojo čast rani z omejevanjem«.

Huda zadolženost dejansko pomeni izgubo svobode oziroma vodi v **odvisnost** (od tistega, ki ti posodi), povzroča **strah** (pred prihodnostjo; pred izgubo službe, pred izgubo premoženja) in sili človeka k **ponižnosti** (do tistega, pri katerem si zadolžen). To pa je nasprotje svobode, kajti tisti, ki vam posodi, »vlada nad vami«.

Plutarh pravi, da je pri služenju denarja z oderuštvo prisotno »veliko sramote in suženjstva, izhaja pa iz skrajne neumnosti, lenobe in mehkužnosti srca«. To skoraj 2000 let staro razmišljanje mogoče komu deluje zastarelo, vendar gre še vedno za iste stvari, le oblike so se spremenile. Danes so posojevalci denarja (po starem oderuhi) »ugledne« banke in druge finančne institucije, katerim so se pridružili še špekulanti, ki – ponovno, kot že v Plutarhovem času – ne verjamejo starim modrecem, da »se iz nič ne da ustvariti nič«. A ravno to se dogaja na borzah. Bogastvo se tam dobesedno ustvarja iz nič (in se tudi vrača v nič).

Življenje preko zmožnosti

Kdo je v resnici najbolj zadolžen? Revni ali bogati? Najbolj zadolžene so ravno najbogatejše države, na čelu z ZDA. »Ne zadolžujemo se za kruh in vino, temveč za nakup državnih služb, številnih sužnjev, dobrih mul, dragih banketnih dvoran, obloženih miz in za vse tiste neumne in odvečne izdatke, ki si jih pogosto privoščimo, da bi se pokazali ljudem ali zaradi bedastih ambicij, od katerih nimamo večinoma nič drugega kot nehvaležnost,« je zapisal Plutarh. Zveni znano, samo, da danes ne kupujemo sužnjev in mul, pač pa drage avtomobile, (pre)velika stanovanja in neskončno veliko »neumnih in odvečnih« izdelkov, kakršnih si pred dvema tisočletjema niti zamisliti niso mogli.

A zadolžujejo se tudi revni. Za preživetje. Za njih so oderuške obresti že od nekdaj najvišje. Ponavadi jih potisnejo v še globljo revščino. Zato tudi revni živijo preko svojih zmožnosti, a vendarle iz čisto drugih razlogov kot premožni. Izposodijo si za prehrano, za šolanje otrok, za zdravila, skratka za osnovne potrebe.

Zmernost in pravičnost

Imamo torej dve skupini ljudi, ki se zadolžujeta iz povsem različnih razlogov: prva za prestiž, samozadovoljstvo in napuh, druga za preživetje. Naloga prvih je, če jih v to ne bo prisilila finančna kriza, naučiti se zmernosti oziroma življenja v skladu s svojimi zmožnostmi (ravnovesje med dohodki in izdatki) in v skladu z zmožnostmi planetarnega okolja (ravnovesje med porabo ljudi in okoljsko vzdržnostjo). Kaj pa druga skupina? Naloga bogatih držav je skupaj z revnimi ustvariti takšen sistem, v katerem se za preživetje nikomur ne bo potrebno zadolževati.

»Zatorej, da bi bili svobodni, moramo vzeti denar namenjen služenju z obrestmi in ga nameniti za osnovne potrebe in za zaslužnjene ljudi, s katerimi moramo lepo ravnati, jim dajati darila, jim plačati pokojnine; in če bomo to naredili, ne bodo prisiljeni v revščino (kajti noben oderuh ne posoja denarja revežem), ampak nam bodo hvaležni za obilje, ki jim ga nudimo.«

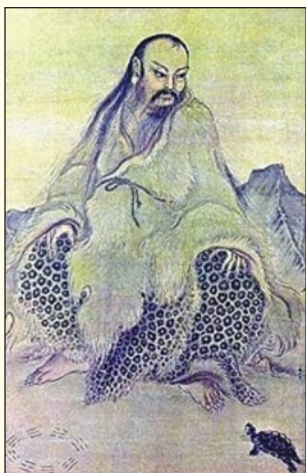
Torej zmernost in pravičnost. A ni vsako posojanje že oderuštvo. Predlanski Nobelov nagrajenec za mir, bangladeški ekonomist dr. Mohamed Junus dokazuje, da obstaja tudi bančništvo, ki ljudi »ne odira«, temveč jim pomaga in to tudi najrevnejšim. Banka Grameen, ki jo je ustanovil Yunus, revnim posoja manjše vsote denarja po nizkih obrestnih merah. Revni ljudje mnogo gospodarnejše ravnaajo z denarjem kot njihovi bogati »sosedje«. Denar namenijo za manjše obrtniške ali kmetijske dejavnosti, s čimer bistveno izboljšajo standard svojih družin.

Medsebojna delitev

Če bomo zadovoljni s stvarmi, ki so potrebne za naše življenje, bodo oderuhi v svetu redkejši od kentavrov in Gorgon.«

Ko bomo zadovoljni z dobrinami, ki nam omogočajo zadovoljevanje osnovnih potreb in spodobno življenje (blaginjo), bomo zaznali tudi potrebe drugih. Takrat nam ne bo težko z njimi »lepo ravnati«, »jim dajati daril« in še več: z njimi deliti dobrine. Namesto posojanja oziroma odiranja drugih, namesto odvisnosti in suženjskega izkoriščanja bomo rajši postali skupnost svobodnih ljudi. Medsebojna delitev je namreč pot v svobodo.

Pot k miru

Ženi se za denarjem in varnostjo
in tvoje srce se ne bo nikoli odprlo.

Skrbi za potrditve, ki ti jih izrekajo drugi
in postal boš njihov ujetnik.

Opravi svoje delo, potem stopi korak nazaj.
To je edina pot do notranjega miru.

Lao Ce, 6. st. pr. Kr.

Vse delamo drugače, kot nam svetuje veliki kitajski modrec in učitelj Lao Ce, ustanovitelj taoizma.²⁸

V resnici se neprestano ženemo za denarjem in varnostjo. Varnost si seveda predstavljamo kot: imeti veliko bogastva (varnost pred revščino) in celo z goro orožja, varnostnih naprav ali varnostnikov (varnost pred drugimi ljudmi in narodi). A več ko imamo bogastva, orožja, alarmov, varnostnikov, vojakov, bolj se počutimo ogrožene, zaskrbljene, ne-varne. Poglejte samo Američane, tako so se zaščitili drug pred drugim in pred drugimi narodi, da se bojijo stopiti celo v trgovino, šolo ali odpotovati v tujo državo. Ker se ne počutijo varne, so postali nevarni.

Kot osebnosti pa smo odvisni od potrditve drugih. Otrok za svoj normalen razvoj že mogoče potrebuje potrditve in priznanja npr. staršev in učiteljev, kasneje pa to lahko razvije v prav bolešno osebnostno lastnost. Kaj vse bi nekateri storili, da bi jih drugi opazili in jim izrekli občudovanje, priznanje, laskanje. Zato je potrebno imeti večjo hišo, večji avto, boljšo službo, dražji nakit – več, boljše in dražje kot drugi. Ali postati slaven. Je naša vrednost res odvisna od priznanja in hvale drugih?

Lao Ce pravi, naj raje opravimo svoje delo, tisto kar znamo in zmoremo. Zanj ne potrebujemo priznanja (»stopi korak nazaj«). Pomembno je, da

ga opravimo dobro, nesebično in v dobro celotne družbe. In kako vemo, da smo delo opravili dobro in v korist vseh? Ko smo notranje mirni. To pa je tudi pot k miru okoli nas. In v svetu.

Malo, a dobro

Včasih se splača pogledati stare izreke, ki so lahko danes še kako aktualni. Takšen je latinski rek '*pauca sed bona*', ki po slovensko pomeni '*malo, ampak dobro*'.

Izrek je resnično vreden premisleka, saj vemo, da so danes vodilne družbene »vrednote« *več, veliko, višje, močnejše, še več, največ* itd. Posledice prizadevanja za več, ki gre z roko v roki s tekmovanjem, so katastrofalne: uničeno zdravje ljudi, slabi medsebojni odnosi, uničeno okolje, družbeni konflikti in nazadnje celo vojne. Vse to poznamo.

Argument, da je tekmovalnost »zdrava« in pospešuje razvoj, ne drži. Ljudje mnogo več dosežemo s sodelovanjem, takrat ko smo zadovoljni z življenjem in ko živimo v blaginji. Sploh pa, res potrebujemo takšen (gospodarski) razvoj, ki je samo razvoj številnih povsem nepotrebnih ali celo uničevalnih izdelkov.

Vnimo se k prej zapisanemu latinskemu izreku. Za dobro življenje v resnici ne potrebujemo veliko, dejansko potrebujemo malo oziroma zadosti. Kaj pa sploh je dobro življenje? Vsekakor ne tekma, v katero se

bodisi silimo ali smo vanjo prisiljeni. Tekma, ki nam »pričara« (lažen) blišč in (lažno) bogastvo, a nam odvzame vse dostojanstvo, nam in drugim.

Kako nam koristi sadje iz drugih kontinentov, če je prepojeno s kemikalijami, da preživi dolgo pot preko oceana in povzroči kaj

vemo kakšna obolenja? Kaj nam pomenijo oblačila iz daljnih azijskih dežel, ki se po dveh pranjih raztrgajo, pa še delavci so jih prisiljeni šivati v nemogočih in suženjskih razmerah? Kaj nam pomenijo kupi denarja, če pa nimamo niti časa, da bi ga »zares uživali«?

Dobro življenje pomeni imeti dovolj časa za sebe in druge, za družino, prijatelje in za skupnost. Dobro življenje je imeti dovolj dobrin in to dobrih. Jabolko, ki je zrastle v soseščini, z malo ali nič pomoči raznih pesticidov in drugih dodatkov, ki ni prepotovalo tisoče kilometrov, ki veliko »prispeva« h globalnemu segrevanju okolja, je dobra dobrina. Nasploh sta besedi v bližnjem sorodstvu, *dobrina* je nekaj *dobrega*, nekaj kar človeku v resnici koristi.

Torej, začnimo razmišljati drugače. Namesto 'več za kakršnokoli ceno' se zadovoljimo z 'malo, ampak dobro'. Malo, ki ni pre-malo, ampak zadosti. Kajti, če se sami ne spremenimo, se tudi družba ne bo spremenila.

Mnogo modrosti je v starih izrekih.

Zatorej 'pauca sed bona'.

Prostovoljna omejitev

Ta ekonomija ima svoje meje: gre za ekonomijo konkretnih in omejenih ciljev.²⁹

Vemo, da nas preobilje dobrin ne osrečuje. Podobno, kot na naše telo vpliva preobilje hrane kot slabo počutje, utrujenost, debelost, številne

bolezni, neokretnost, pa na naš notranji, čustveno-miselni svet vpliva preobilje drugih (večinoma nepotrebnih) dobrin.

Mnogi sodobni raziskovalci (npr. ameriški psiholog Tim Kasser, ki smo ga že omenili) so prišli do ugotovitev, da pretirana usmerjenost k materialnim dobrinam na človeka vpliva izrazito negativno: bolj je zaskrbljen ali celo depresiven, njegovi odnosi z drugimi so revnejši, zateka se v različne oblike omame itd. Nad mejo zadovoljevanja osnovnih potreb (hrana, pijača, stanovanje, zagotovljeno zdravstveno varstvo in izobraževanje), skoraj ni več povezave med občutkom zadovoljstva in sreče ter količino dobrin, ki jo posameznik poseduje.

Tudi prevelika izbira (Barry Schwartz: Paradoks izbire³⁰) vseh mogočih izdelkov in storitev je prej slaba kot dobra, saj človeka pogosto »potisne« v stisko in stres, kajti »za ovinkom« vedno obstaja možnost še boljšega izdelka, še boljše storitve, še boljše izobrazbe, celo še boljšega partnerja itd.

Poleg tega pretirana poraba dobrin izjemno destruktivno vpliva na naše okolje, ki je preobremenjeno z odpadki in toplogrednimi plini, opustošeno zaradi izsekavanja gozda in preveč intenzivnega kmetijstva itd. Izjemno nepravilna porazdelitev planetarnega bogastva sproža brezštevne ekonomske in politične konflikte ter povzroča povsem nepotrebno skrajno revščino. Iz nje pa izhajata človeka nevredna lakota in ozdravljive bolezni, ki letno povzročijo smrt več milijonov ljudi, predvsem otrok.

Kljub temu, da vse to vemo čakamo, da se pojavi kdo s čarobno paličico: čakamo na politike, politiki pa nimajo nikakršnih pravih idej, kaj storiti. Torej ne smemo več čakati. Nekaj, kar lahko sami storimo je, da sprejmemo preprost koncept samo-omejitve oziroma zmernosti (kar seveda ne velja za tiste, ki ne morejo ali le s težavo zadovoljujejo svoje osnovne potrebe). Kar ni nič zares novega. Od prvotnih skupnosti, ki so poznale koncept »omejenih in konkretnih ciljev«, je mnogo velikih in modrih ljudi (npr. Buda, Jezus, Gandhi) opozarjalo na pomen zmernega življenja, ki izhaja iz omejenih ciljev in omejenih želja.

Ekonomija omejenih ciljev pomeni, da si znamo postaviti meje, ki izhajajo iz naših resničnih potreb: koliko zares potrebujemo za življenje in čemu se lahko odpovemo? Še vedno lahko živimo dobro, imamo več časa za bližnje, prijatelje in skupnost ter se ukvarjamo s stvarmi, ki nas zares veselijo. Če znamo omejiti svoje želje, lahko zaživimo svobodneje,

bližje so nam solidarnost, sodelovanje in medsebojna delitev dobrin. Brez njih pa naš svet v prihodnosti ne bo nič kaj prijeten kraj za bivanje.

Dajem, torej sem

Paradoks današnjega časa je, da tisto, kar je najbolj zaželen cilj velikega dela prebivalstva in politike večine svetovnih držav, ljudi sploh ne osrečuje. Ta zaželeni cilj je – odvisno, kako ga poimenujete in kdo ste – čim večje obilje, denarno ali drugo bogastvo, čim višja gospodarska rast. Pot do sreče ni pogojena z velikim bogastvom.

A denar oziroma bogastvo in sreča sta vendarle povezana. Denar ljudi osrečuje, vendar – če ga dajo drugim. To nas osrečuje mnogo bolj, kot če ga porabimo zase. Porabiti denar za druge; kupiti darila, nameniti ga v humanitarne namene ali za splošno družbeno dobro; ljudi resnično osrečuje in nanje vpliva izjemno pozitivno, celo z vidika zdravja. To so ugotovitve skupine znanstvenikov iz kanadske univerze British Columbia in ameriškega Harvarda.

V prispevku z naslovom *Spending Money on Others Promotes Happiness*³¹ (Porabiti denar za druge povečuje srečo), ki je bil 21. marca 2008 objavljen v prestižni znanstveni reviji *Science*, so znanstveniki razkrili rezultate več študij. *“Želeli smo preveriti teorijo, da je način, kako ljudje porabijo svoj denar vsaj tako pomemben kot način, kako ga zaslužijo. Ne glede na višino osebnih dohodkov posamezniki, ki del denarja porabijo za druge, poročajo o večjem občutenju sreče, kar pa ne velja za tiste, ki ga porabijo samo zase,”* pravi Elizabeth Dunn, psihologinja na univerzi British Columbia, ena od avtorjev raziskave.

V prvi, uvodni študiji so na reprezentativnem vzorcu 632 Američanov odkrili, da je denar porabljen za druge, močan pokazatelj splošne sreče. V drugi študiji so 16 zaposlenih pri podjetju Boston Company povprašali po sreči preden so dobili dodatek k plači, ki je izhajal iz udeležbe pri dobičku, v višini 3 do 8 tisoč dolarjev. Ponovno so jih o sreči izprašali šest do osem tednov po prejemu denarja. Profesorica Dunn je odkrila jasen vzorec: tisti, ki so več namenili za druge, so izkazali večjo stopnjo občutenja sreče.

V zadnji, tretji študiji so 46 kanadskim študentom – prostovoljcem dali 5 do 20 dolarjev, da jih porabijo do pete ure popoldan. Tista polovica, ki je morala denar porabiti za druge, je poročala, da se počuti srečnejše, kot polovica, ki ga je morala porabiti zase. *“Ta odkritja nas napeljujejo, da tudi manjše vsote porabljenega denarja za druge – tudi samo 5 dolarjev – lahko vplivajo na povečanje občutka sreče v določenem dnevu,”* pravi profesorica Dunnova.

Denar, porabljen za druge, povečuje občutek srečnosti. Pri tem je vseeno, ali kupimo darilo bližnjim, prijateljem; ga namenimo v humanitarne namene ali ga kako drugače prispevamo za družbeno dobro (»prosocial spending«). Tudi ni pomembno, za kolikšen znesek gre in kolikšni so naši dohodki.

Takšen je rezultat najnovejše znanstvene raziskave, ki le pritrdjuje tistemu, kar modreci vedo že stoletja: dajati drugim nas bolj osrečuje kot biti sebičen. Znameniti kitajski modrec Lao Ce je na izjemen način to povedal že pred davnimi stoletji:

*Moder človek ne služi samemu sebi;
več kot naredi za druge,
bolj je zadovoljen;
več kot daje, več prejema.
Narava ne napreduje na tuj račun;
zato moder človek koristi vsem ljudem in ne tekmuje z nikomer.*

Stopiti moramo še korak naprej. Ni dovolj, da dajemo samo na osebni ravni, tega se moramo naučiti tudi v širši skupnosti, pa naj gre za lokalno, državno ali globalno skupnost. Dajati na ravni skupnosti pomeni, da smo zmožni medsebojne delitve. Dati, česar imamo preveč in sprejeti, česar imamo premalo.

Medsebojna delitev je pot družbene srečnosti. Kar je cilj našega skupnega bivanja. Cilj pa je že pot sama. Mar ne?

Zaključek

Z ekonomskega vidika

Medsebojna delitev je nov družbeno-ekonomski koncept, ki ne ukinja današnjega ekonomskega sistema, temveč ga nadgrajuje. Del ekonomije, ki je ključnega pomena za zadovoljevanje osnovnih potreb (po hrani, vodi, prebivališču, zdravstvenemu varstvu in izobraževanju) vseh ljudi na planetu, ne bo več temeljil na tržnih zakonitosti, temveč na podlagi mednarodnega sodelovanja in dogovarjanja. Ves preostali del ekonomije lahko ostane »tržen«, vendar »postavljen« na bolj pravične temelje.

Ključne skupne dobrine (voda, hrana, obdelovalna zemlja, gozdovi, zemeljsko bogastvo, ozračje, znanje), »odgovorne« za zadovoljevanje osnovnih potreb vseh ljudi, se bodo menjale neposredno med državami, vendar s pomočjo posebne agencije v okviru OZN, ki bo koordinirala njihovo menjavo ter priporočala obseg njihovega izkoriščanja. Ta menjava bo prostovoljna in bo utemeljena na pravičnosti ter solidarnosti (tudi s pomočjo globalne obračunske valute). Podoben sistem se lahko uvede tudi znotraj posameznih držav.

Prav tako bodo podjetja (tudi banke, zavarovalnice in druge finančne institucije), kot glavni »motorji« ekonomije, v najmanj polovičnem lastništvu skupnosti (lokalne, državne in globalne – odvisno od velikosti podjetja), nevladnih organizacij (npr. za zaščito okolja in človekovih pravic) in zaposlenih. Njihovi deleži bodo stalni in neprenosljivi, torej se z njimi ne bo dalo trgovati. Ostali deleži podjetij bo še vedno lahko v zasebni lasti in z njimi bo mogoče še vedno, pod nadzorom mednarodnih institucij, trgovati.

Medsebojna delitev znotraj lokalnih skupnosti pa je prepuščena iznajdljivosti, tradiciji in kulturi tega okolja.

Živimo na enem planetu, ki je naš edini dom; pripadamo eni planetarni družini, človeštvu. Dobrene planeta so zato skupne in pripadajo vsem. Zanje smo odgovorni in z njimi moramo ravnati skrbno in modro, v korist vseh.

Medsebojna delitev je osnovni in najpomembnejši način, kako dobrine porazdeliti med vse države sveta in vse prebivalce planeta, da bi lahko živeli v miru in blaginji. To pa je mogoče storiti le na osnovi pravičnosti, solidarnosti in sodelovanja.

Medsebojna delitev je zato način skupnega bivanja na skupnem planetu v okviru ene družine, človeštva. Medsebojna delitev naj postane

osnovno načelo (princip) naših odnosov in ravnanj, tako med posamezniki in skupinami kot med državami.

Na vseh področjih človeškega družbe – še posebej pa v ekonomiji in politiki – naj medsebojna delitev dobrin postane osnovni princip delovanja. Od lokalne skupnosti in države do globalne skupnosti moramo vzpostaviti skupnosti, kulturi in tradiciji primerne pogoje medsebojne delitve dobrin.

Medsebojna delitev naj ne postane ideologija, ki bi ji morali slepo slediti. Naj bo prostovoljna in utemeljena na najvišjih vrednotah človeštva: univerzalni pravičnosti in svobodi.

VIRI IN LITERATURA

- 1 France Verbinc: Slovar tujk. Cankarjeva založba, Ljubljana 1989.
- 2 Al Gore: An Inconvenient Truth. Rodale, 33 E. Minor Street, Emmanus, PA 18098, USA, 2006.
- 3 James Lovelock: What is Gaia?
[<http://www.ozl.com/ourplanet/lovelock2.html>]
- 4 James Lovelock v sodelovanju z Lynn Margulis: The Gaia Hypothesis
[http://www.mountainman.com.au/gaia_jim.html]
- 5 France Verbinc: Slovar tujk. Cankarjeva založba, Ljubljana 1989.
- 6 Platon, zbrana dela I., prevod in spremna beseda Gorazd Kocijančič. Mohorjeva družba, Celje 2004.
- 7 Aristotel: Nikomahova etika. Slovenska matica, Ljubljana 2002.
- 8 Gibanje za pravičnost in razvoj [<http://www.gibanje.org/?id=2857>]
- 9 Share International Archives. Monte Leach: Economic injustice and social upheaval: Is sharing the answer? Interview with Benjamin Creme.
[http://www.share-international.org/archives/economics/ec_mleconomic.htm]
- 10 Benjamin Creme: The Great Approach.
Share International foundation, 2001, str. 91.
- 11 Share International Archives. Bette Stockbauer:
The future role of the United Nations
[http://www.share-international.org/archives/political/po_bsfuture-UN.htm]
- 12 The state of Commons [<http://onthecommons.org/files/publications/stateofthecommons.pdf>]
- 13 A Master Speaks, articles from Share International.
Share International Foundation, 1994, str. 11.
- 14 Benjamin Creme: The Great Approach.
Share International foundation, 2001, str. 91.
- 15 Michael Carley & Philippe Spapens: Sharing the World.
London: Earthscan Publications Ltd. 1998.

-
- 16 Gibanje za pravičnost in razvoj [<http://www.gibanje.org/index.php?id=2856>]
 - 17 Share Slovenija. Gary Gardner: Zakaj deliti dobrine? [http://www.share-international.net/slo/publikacije/arhiv/gospodarstvo/zakaj_delitidobrine.htm]
 - 18 Ibid.
 - 19 Ibid.
 - 20 James Taris (2003): LETS Changed My Life, Article for New Community (Quarterly Australia) [<http://www.lets-linkup.com/080-All%20About%20LETS.htm>]
 - 21 Dr. Shalom H. Schwartz, intervju za revijo Mladina, 30. 10. 2008.
 - 22 Tim Kasser: The high price of materialism. A Bradford Book, The MIT Press. Cambridge, Massachusetts; London, England, 2002.
 - 23 I Have a Dream [http://en.wikipedia.org/wiki/I_Have_a_Dream]
 - 24 Martin Luther King [http://en.wikipedia.org/wiki/Martin_Luther_King,_Jr.]
 - 25 Mahatma Gandhi [http://en.wikipedia.org/wiki/Mahatma_Gandhi]
 - 26 Plutarh [<http://sl.wikipedia.org/wiki/Plutarh>]
 - 27 Against running in debt, or taking up money upon usury [http://oll.libertyfund.org/?option=com_staticxt&staticfile=show.php%3Ftitle=1215&chapter=92484&layout=html&Itemid=27]
 - 28 Lao Ce [<http://en.wikipedia.org/wiki/Laozi>]
 - 29 Marshall Sahlins: Ekonomika kamene dobe. Založba *cf., Ljubljana 1999.
 - 30 Barry Schwartz: The Paradox of Choice: Why More is Less. HarperCollins Publishers, New York 2004.
 - 31 Spending Money on Others Promotes Happiness [<http://www.sciencemag.org/cgi/content/abstract/319/5870/1687>]

Dodatni viri:

RTV BLOG: Rok Kralj [<http://www.rtvsl.si/blog/rok-kralj>]

Medsebojna delitev dobrin [<http://delitev.blogspot.com/>]

SLIKE

Vse slike so pridobljene iz dveh virov, ki dopuščata njihovo svobodno uporabo pod določenimi pogoji:

- WikiCommons [http://commons.wikimedia.org/wiki/Main_Page]
- arhiv Združenih narodov [<http://unmultimedia.org/photo/>]

Zap. št.	Stran	Naziv	Spletna stran	Avtor
1	Naslovnica	Photo # 193094: US Actor and Haitian Singer Distribute Aid to Flood Victims	http://www.unmultimedia.org/photo/detail/193/0193094.html	UN Photo/ Marco Dormino
2	11	Al Gore	http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Al_gore_nobel.jpg	Kjetil Bjørnsrud
3	12	Children and open sewer in Kibera.jpg	http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Children_and_open_sewer_in_Kibera.jpg	hris1johnson

4	14	Photo # 256171: General Assembly Concludes Main Part of Sixty-Third Session	http://www.unmultimedia.org/photo/detail/256/0256171.html	UN Photo/ Eskinder Debebe
5	16	James Lovelock	http://commons.wikimedia.org/wiki/File:James_Lovelock_in_2005.jpg	Bruno Comby
6	18	Dr. Janez Drnovšek	http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/79/Janez_Drnovsek.jpg	World Economic Forum from Cologne, Switzerland
7	23	Glen Docherty, Wester Ross in the Highlands of Scotland	http://commons.wikimedia.org/wiki/File:GlenDocherty(wfmiillar)Jun1998.jpg	
8	25	Photo # 199279: Rice Fields in Timor-Leste	http://www.unmultimedia.org/photo/detail/199/0199279.html	UN Photo/ Martine Perret
9	42	Photo # 204989: Rescuer Holds Hand of School Collapse Survivor	http://www.unmultimedia.org/photo/detail/204/0204989.html	UN Photo/ Marco Dormino
10	44	Népal sud ouest femme rana tharu	http://commons.wikimedia.org/wiki/File:N%C3%A9pal_rana_tharu1946a.jpg	Yves Picq http://veton. picq.fr/
11	47	Afro Colombianos	http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/5/54/Afro_Colombianos_by_Alejandra_Quintero_Sinisterra.png	Alejandra Quintero Sinisterra
12	53	Habitat For Humanity volunteers	http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Habitat_for_Humanity_at_Fremont_Fair_2007_-_01.jpg	Joe Mabel
13	61	Photo # 201198: World Mental Health Day Observance	http://www.unmultimedia.org/photo/detail/201/0201198.html	UN Photo/ Martine Perret
14	66	Martin Luther King	http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Martin_Luther_King_-_March_on_Washington.jpg	
15	71	Lao Ce	http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Laotse.JPG	
16	72	Testo	http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Work_dough.jpg	
17	73	Photo # 204583: Secretary-General en Route to Sirajganj	http://www.unmultimedia.org/photo/detail/204/0204583.html?app=1&lang=en	UN Photo/ Mark Garten
19	Zadnja stran	Photo # 256247: Children Wait in Line for Medical Care	http://www.unmultimedia.org/photo/detail/256/0256247.html	UN Photo/ Marco Dormino